

ΕΓΧΕΙΡΙΔΙΟ ΑΝΑΦΟΡΑΣ ΚΑΙ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΥΡΩΠΗ

Ελευθερία της εκφρασης,
νομοθεσία για
τα μέσα ενημέρωσης
και δυσφήμιση

MLDI

Media Legal
Defence Initiative

International
Press
Institute

Ελευθερία της εκφρασης, νομοθεσία για τα μέσα ενημέρωσης και δυσφήμιση

Media Legal
Defence Initiative

International
Press
Institute

Το εν λόγω εγχειρίδιο έχει συγγραφεί από τον Dr Richard Carver, του Πανεπιστημίου Brookes της Οξφόρδης, για μια σειρά από εργαστήρια σχετικά με τη νομοθεσία για τη δυσφήμιση για δικηγόρους και δημοσιογράφους στην Ευρώπη υπό την αιγίδα της Πρωτοβουλίας Νόμιμης Υπεράσπισης των ΜΜΕ και του Διεθνούς Ινστιτούτου Τύπου. Η σύνταξη αυτού του εγχειριδίου υποστηρίχτηκε από χρηματοδοτήσεις της Ευρωπαϊκής Επιτροπής και το δίκτυο Open Society Foundations.

Η εργασία αυτή έχει άδεια Creative Commons-Μη Εμπορική 4.0. Αυτό σημαίνει ότι ο καθένας είναι ελεύθερος να μοιραστεί και να μορφοποιήσει αυτή την εργασία, αρκεί να αποδίδει την απαιτούμενη αναγνώριση, να παρέχει τον σύνδεσμο της άδειας χρήσης και να υποδεικνύει αν έχουν γίνει αλλαγές. Οποιαδήποτε διανομή ή μορφοποίηση θα πρέπει να γίνεται για μη-εμπορικούς λόγους και πρέπει να γίνεται διαθέσιμη υπό τις ίδιες προϋποθέσεις "διαμοιρασμού". Πλήρεις όροι της άδειας χρήσης βρίσκονται στον παρακάτω σύνδεσμο: <http://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/legalcode>.

ISBN: 978-3-9504098-5-7

Η δημιουργία του εγχειριδίου αυτού υποστηρίχθηκε από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή και το Ίδρυμα Ανοιχτής Κοινωνίας.

ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ: ΠΩΣ ΧΡΗΣΙΜΟΠΟΙΕΙΤΑΙ ΤΟ ΕΓΧΕΙΡΙΔΙΟ	5
<i>Λίγα λόγια περί ορισμών</i>	6
1. ΕΛΕΥΘΕΡΙΑ ΤΗΣ ΕΚΦΡΑΣΗΣ: ΒΑΣΙΚΕΣ ΑΡΧΕΣ ΚΑΙ ΠΗΓΕΣ	9
<i>Γιατί η ελευθερία έκφρασης είναι σημαντική;</i>	10
<i>Ελευθερία της έκφρασης και ελευθερία των Μέσων Ενημέρωσης</i>	12
<i>Περιορισμοί στην ελευθερία της έκφρασης</i>	13
2. ΔΥΣΦΗΜΗΣΗ	19
<i>Τι είναι η δυσφήμιση;</i>	19
<i>Συκοφαντική δυσφήμιση</i>	21
<i>Προσβολή προσωπικότητας</i>	23
<i>Μπορεί μια αληθινή δήλωση να είναι προσβλητική;</i>	24
<i>Εκφράσεις της γνώμης</i>	25
<i>Υπάρχει δικαίωμα στην υπόληψη;</i>	26
<i>Ποιος είναι ο σωστός τρόπος για να αντιμετωπίσει κανείς τη δυσφήμιση;</i>	27
3. ΔΥΣΦΗΜΗΣΗ ΚΑΙ ΔΗΜΟΣΙΟΣ ΔΙΑΛΟΓΟΣ	29
<i>Κριτική σε δημόσιους αξιωματούχους</i>	29
<i>Προστασία του πολιτικού λόγου</i>	33
<i>Προνόμιο των μελών του Κοινοβουλίου και αναφορά δηλώσεων στο Κοινοβούλιο</i>	35
<i>Ιδιωτικότητα των δημόσιων προσώπων</i>	36
<i>Προσβολή θεσμών</i>	37
<i>Ο Τύπος ως δημόσιος φύλακας</i>	40
<i>Θρησκευτική δυσφήμιση</i>	43

4. ΕΙΔΗ ΔΥΣΦΗΜΙΣΤΙΚΟΥ ΥΛΙΚΟΥ	47
<i>Απόψεις εναντίον γεγονότων</i>	47
<i>Χιούμορ</i>	48
<i>Δηλώσεις τρίτων</i>	51
5. ΥΠΟΘΕΣΕΙΣ ΔΥΣΦΗΜΗΣΗΣ ΣΤΟ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟ	53
<i>Υπεράσπιση σε αγωγές για δυσφήμιση</i>	53
<i>Ποιου είναι το βάρος της απόδειξης;</i>	54
<i>Προστασία ανώνυμων πηγών</i>	56
<i>Επανορθωτικά μέτρα/ποινές</i>	57
<i>Πώς μπορεί να εφαρμοστεί η διεθνής νομοθεσία για τα ανθρώπινα δικαιώματα στα εθνικά δικαστήρια;</i>	60
<i>Τι γίνεται με τη νομολογία από άλλες χώρες;</i>	64
6. ΧΡΗΣΙΜΟΠΟΙΩΝΤΑΣ ΤΟ ΠΑΡΟΝ ΕΓΧΕΙΡΙΔΙΟ	65
<i>Παιδαγωγική και εκπαίδευση ενηλίκων</i>	66

ΕΙΣΑΓΩΓΗ: ΠΩΣ ΧΡΗΣΙΜΟΠΟΙΕΙΤΑΙ ΤΟ ΕΓΧΕΙΡΙΔΙΟ

Το εγχειρίδιο έχει δημιουργηθεί για να συνοδεύσει ένα εκπαιδευτικό εργαστήριο σχετικά με τη δυσφήμιση για δικηγόρους και δημοσιογράφους σε όλη την Ευρώπη. Περιέχει πηγές και υλικό, που βοηθάει στην προετοιμασία των εκπαιδευτών και στην κατανόηση από τους συμμετέχοντες των θεμάτων προς συζήτηση.

Συμμετέχοντες στο εργαστήριο θα είναι δημοσιογράφοι και δημοσιογραφικό προσωπικό - για τους οποίους το εργαστήριο θα είναι μια ευκαιρία να μάθουν για τις γενικές αρχές της νομοθεσίας σχετικά με τη δυσφήμιση - και δικηγόροι, που θα εξασκηθούν επίσης αναπτύσσοντας δικαστικές στρατηγικές στην περίπτωση αγωγής για δυσφήμιση εναντίον πελατών τους.

Οι νομικοί συμμετέχοντες υποτίθεται ότι είναι καταρτισμένοι και ικανοί δικηγόροι, με εμπειρία στους δικαστικούς αγώνες, όχι όμως απαραίτητα στη νομοθεσία για τα μέσα ενημέρωσης, την ελευθερία έκφρασης ή τα ανθρώπινα δικαιώματα.

Ο σκοπός του εγχειριδίου αυτού είναι τριπλός:

- Μπορεί να χρησιμοποιηθεί από εκπαιδευτές για την προετοιμασία των εργαστηρίων. Το υλικό που περιλαμβάνεται εδώ παρέχει όλες τις απαραίτητες πληροφορίες για τη διεξαγωγή διήμερου εργαστηρίου σχετικά με την Ευρωπαϊκή Νομοθεσία περί δυσφήμισης (παρόλ' αυτά δεν εμπεριέχει συγκεκριμένο υλικό για κάθε χώρα). Εκπαιδευτικός προγραμματισμός και υλικό (παραυσιάσεις Powerpoint και ενημερωτικά έντυπα) συνοδεύουν αυτό το εγχειρίδιο.
- Μπορεί να χρησιμοποιηθεί από συμμετέχοντες για να προετοιμαστούν για εργαστήριο. Η εμπειρία στην ενήλικη παιδαγωγική δείχνει ότι η μάθηση είναι πιο αποτελεσματική, όταν επικεντρώνεται στην ανάπτυξη και την εξάσκηση δεξιοτήτων παρά στην προσπάθεια μετάδοσης γνώσης. Εάν οι συμμετέχοντες είναι εξοικειωμένοι με κάποιες από τις γενικές αρχές που αναφέρονται στο εγχειρίδιο, οι εκπαιδευτικές ασκήσεις θα είναι πιο αποτελεσματικές.
- Το εγχειρίδιο είναι διαθέσιμο στους συμμετέχοντες, ώστε να το χρησιμοποιήσουν σαν οδηγό αναφοράς *με το πέρασ* του εργαστηρίου. Το εγχειρίδιο περιλαμβάνει καθοδήγηση και αναφορά σε μελέτες περιπτώσεων, χρήσιμες για την κατανόηση των αρχών της νομοθεσίας για τη δυσφήμιση και την προετοιμασία για δικαστικούς αγώνες στο μέλλον.

Λίγα λόγια περί ορισμών

Το εν λόγω εκπαιδευτικό εργαστήριο σχετίζεται με τη **δυσφήμιση**. Αυτός είναι ένας γενικός νομικός όρος που αναφέρεται στην αδικαιολόγητη υπονόμηση της υπόληψης ενός ατόμου. Σε κάποια νομικά συστήματα, ο όρος δυσφήμιση χωρίζεται σε **λίβελλο** και **συκοφαντία**. Ο πρώτος όρος αναφέρεται σε μια δυσφημιστική αναφορά που έχει δημοσιευτεί είτε σε γραπτή μορφή είτε σε κάποια άλλη μορφή όπως στο ραδιόφωνο/τηλεόραση. Αντίθετα, ο όρος συκοφαντία αναφέρεται στη δυσφήμιση που έχει ειπωθεί ιδιωτικά και δεν διατηρείται σε καμία μόνιμη μορφή.

Σε όλη την παρούσα εκπαιδευτική άσκηση θα χρησιμοποιήσουμε τον γενικό όρο δυσφήμιση, εκτός και αν βρίσκεται σε συγκεκριμένες αναφορές σε νομοθεσίες, κρίσεις ή δικαιοδοσίες, οι οποίες εφαρμόζουν έναν εναλλακτικό όρο.

Μια επιπλέον σχετική έννοια εμφανίζεται σε κάποιους νομικούς κώδικες: **προσβολή** (ή **desacato**= έλλειψη σεβασμού στην πασίγνωστη ισπανική μορφή του). Ο όρος αυτός αναφέρεται στην "προσβολή" πολιτευμάτων (όπως η μοναρχία), συμβόλων (όπως σημαίες ή εμβλήματα), ή θεσμών (όπως το κράτος ή νομοθετική εξουσία). Δεν εμπίπτει ακριβώς στον διεθνώς αποδεκτό ορισμό της προστασίας της φήμης, αλλά καθώς υπάρχει σε πολλές χώρες σαν είδος δυσφήμισης, θα καλυφθεί στο εν λόγω εγχειρίδιο.

Κάποια σύγχρονα νομικά συστήματα περιλαμβάνουν επίσης κατηγορίες που προέρχονται από δύο έννοιες του Ρωμαϊκού Δικαίου: **iniuria** και **calumnia**, και οι δύο αναφέρονται σε ψευδείς αναφορές για ένα άτομο.

Κάποια άλλα νομικά συστήματα περιλαμβάνουν επίσης της έννοια της **ομαδικής δυσφήμισης** και πιο συγκεκριμένα σχετικά με θρησκευτικές ομάδες. Αν και θα επιχειρηματολογήσουμε ότι αυτή η προσέγγιση, όπως η προσβολή, δεν είναι καθαρή δυσφήμιση - καθώς μια ομάδα δεν μπορεί να έχει το δικαίωμα στην υπόληψη με τον ίδιο τρόπο που έχει το άτομο - παρόλ' αυτά θα αναφερθεί στο εγχειρίδιο.

Η συκοφαντική δυσφήμιση περιγράφει την κατάσταση, όπου η δυσφήμιση είναι μια κατηγορία υπό το κρατικό Ποινικό Δίκαιο. Σε τέτοιες περιστάσεις, υποτιθέμενη δυσφήμιση θα πρέπει κανονικά να επιβάλλεται από κρατικούς εισαγγελείς και να εισάγεται σε δίκη στο σύστημα ποινικής δικαιοσύνης, με δυνατότητα επιβολής ποινής φυλάκισης σε περίπτωση καταδίκης.

Η προσβολή προσωπικότητας στο Αστικό Δίκαιο περιγράφει ένα αστικό ατομικό πταίσμα ή αδικοπραξία. Σε αυτή την περίπτωση, το αν το άτομο έχει βλαφθεί κρίνεται από ιδιωτική αγωγή ενώπιον αστικού δικαστηρίου. Αν αποδειχτεί κάτι τέτοιο, μπορεί να διαταχτεί χρηματική αποζημίωση ή να δοθεί κάποια άλλη λύση όπως δημοσίευση διόρθωσης ή απολογίας. Ακόμα και τα συστήματα που διατηρούν προσβολή συκοφαντικής δυσφήμισης, συνήθως έχουν την δυνατότητα να προσφύγουν στη δικαιοσύνη μέσω αστικής αγωγής.

ΣΥΝΟΠΤΙΚΑ:

Δυσφήμιση: Η αδικαιολόγητη υπονόμηση της υπόληψης ενός ατόμου.

Λίβελλος: Δυσφήμιση σε γραπτή ή μόνιμη μορφή

Συκοφαντία: Δυσφήμιση σε προφορική ή ανεπίσημη μορφή

Συκοφαντική δυσφήμιση: Δυσφήμιση για την οποία έχει ασκηθεί αγωγή στα ποινικά δικαστήρια

Προσβολή προσωπικότητας: Αγωγή βάσει Αστικού Δικαίου για την επανόρθωση ατομικού πταίσματος

1. ΕΛΕΥΘΕΡΙΑ ΤΗΣ ΕΚΦΡΑΣΗΣ: ΒΑΣΙΚΕΣ ΑΡΧΕΣ ΚΑΙ ΠΗΓΕΣ

Η σπουδαιότητα που έχει η ελευθερία της έκφρασης δεν είναι κάτι καινούριο. Στην πρώιμη σύγχρονη Ευρώπη, διανοούμενοι όπως ο Τζον Μίλτον και ο Τζον Λοκ τόνισαν την αντίθεσή τους στη λογοκρισία ως μέρος της ανάπτυξης μιας δημοκρατικής κυβέρνησης. Πιο γνωστή από όλες, η Πρώτη Τροποποίηση του Συντάγματος των Ηνωμένων Πολιτειών ανέφερε:

Το Κογκρέσο δεν θα θεσπίσει καμία νομοθεσία... που περιορίζει την ελευθερία του λόγου ή του τύπου.

Παρόλ' αυτά, το δικαίωμα στην έκφραση αναγνωρίστηκε παγκοσμίως μόλις μετά τον σχηματισμό των Ηνωμένων Εθνών και τη θεμελίωση του καθεστώτος ανθρωπίνων δικαιωμάτων.

Το Άρθρο 19 της Οικουμενικής Διακήρυξης του 1948 για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα δηλώνει:

Ο καθένας έχει το δικαίωμα της ελευθερίας της γνώμης και έκφρασης. Αυτό το δικαίωμα περιλαμβάνει την ελευθερία να έχει απόψεις χωρίς παρεμβολές και να αναζητά, να λαμβάνει και να μεταδίδει πληροφορίες και ιδέες μέσω οποιουδήποτε μέσου ενημέρωσης και ανεξαρτήτως συνόρων.¹

Ακολούθως, αυτό το δικαίωμα κατοχυρώθηκε από δεσμευτική νομική συνθήκη στο Άρθρο 19 του Διεθνούς Συμφώνου για τα Ατομικά και Πολιτικά Δικαιώματα.² Αυτό απηχεί τη διατύπωση της Οικουμενικής Διακήρυξης Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων, αλλά προσθέτει μερικές σαφείς λόγους, για τους οποίους το δικαίωμα αυτό μπορεί να περιορίζεται.

Για τους Ευρωπαίους, παρόλ' αυτά, η δεσμευτική προστασία του δικαιώματος της ελευθερίας έκφρασης ήρθε πολύ νωρίτερα. Η Σύμβαση για την Προστασία των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου και Θεμελιωδών Ελευθεριών (γνωστή ως Ευρωπαϊκή Σύμβαση για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου ή ΕΣΔΑ) υιοθετήθηκε το 1950 και τέθηκε σε εφαρμογή το 1953. Η ΕΣΔΑ αναπτύχθηκε υπό την αιγίδα του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου. Όλα τα αναγνωρισμένα κράτη στην

¹ Παγκόσμια Διακήρυξη Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων, UNGA, 1948.

² Διεθνές Σύμφωνο για τα Ατομικά και Πολιτικά Δικαιώματα (υιοθετήθηκε στις 16 Δεκεμβρίου 1966, τέθηκε σε ισχύ στις 23 Μαρτίου 1976) 999 UNTS 171

Ευρωπαϊκή Ζώνη είναι μέρη της Σύμβασης σήμερα, πλην τριών: η Πόλη του Βατικανού, η Λευκορωσία και το Καζακστάν).

Το Άρθρο 10 της ΕΣΔΑ προστατεύει την ελευθερία της έκφρασης με τους παρακάτω όρους:

Ο καθένας έχει το δικαίωμα της ελευθερίας της έκφρασης. Αυτό το δικαίωμα πρέπει να περιλαμβάνει την ελευθερία να έχει απόψεις και να λαμβάνει και να μεταδίδει πληροφορίες και ιδέες χωρίς παρεμβολές από τη δημόσια αρχή και ανεξαρτητως συνόρων. Το άρθρο δεν θα αποτρέψει τα Κράτη από το να απαιτούν την αδειοδότηση των ραδιοηλεκτρονικών εκπομπών, τηλεοπτικών ή κινηματογραφικών επιχειρήσεων.³

Όσο για το Άρθρο 19 του Διεθνούς Συμφώνου για τα Αστικά και Πολιτικά Δικαιώματα (ΔΣΑΠΔ), το Άρθρο 10 περιγράφει επίσης μια σειρά από λόγους, για τους οποίους μπορεί να περιορίζεται το δικαίωμα της ελευθερίας της έκφρασης.

Γιατί η ελευθερία έκφρασης είναι σημαντική;

ΣΥΖΗΤΗΣΗ-BRAINSTORMING

Κάντε έναν κατάλογο με λόγους που εξηγούν γιατί η ελευθερία της έκφρασης είναι ένα σημαντικό ανθρώπινο δικαίωμα

Ο κατάλογός σας πιθανόν να ξεκινάει με την ελευθερία της έκφρασης ως *ατομικό* δικαίωμα. Είναι άμεσα συνδεδεμένο με την ατομική ελευθερία της συνείδησης και της άποψης (βλέπε τη διατύπωση του Άρθρου 19 στην Οικουμενική Διακήρυξη των Ανθρώπινων Δικαιωμάτων (UDHR) και στο Διεθνές Σύμφωνο για τα Αστικά και Πολιτικά Δικαιώματα (ΔΣΑΠΔ) καθώς και τη διατύπωση του Άρθρου 10 της ΕΣΔΑ).

Παρόλ' αυτά, ο κατάλογος επεκτείνεται πολύ γρήγορα σε θέματα, όπου η ελευθερία της έκφρασης θεωρείται ότι έχει γενικό κοινωνικό πλεονέκτημα. Συγκεκριμένα, αυτό είναι ένα δικαίωμα που θεωρείται φλέγον για τη λειτουργία της δημοκρατίας ως όλον. Είναι ένα μέσο διασφάλισης της ελεύθερης διακίνησης των ιδεών και λογοδότησης των αρχών. Το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο των Ανθρώπινων Δικαιωμάτων (ΕΔΑΔ) έχει τονίσει επανειλημμένα ως εξής:

³ Διάσκεψη για την Προστασία των Ανθρώπινων Δικαιωμάτων και Θεμελιωδών Ελευθεριών, 213 UNTS 222

Η ελευθερία της έκφρασης αποτελεί ένα από τα απαραίτητα θεμέλια μιας [δημοκρατικής] κοινωνίας, ένας από τους βασικούς όρους για την εξέλιξη και ανάπτυξη κάθε ανθρώπου. Υποκείμενη στο Άρθρο 10 (2), εφαρμόζεται όχι μόνο στην “πληροφορία” ή στις “ιδέες/απόψεις”, οι οποίες γίνονται ευμενώς αποδεκτές ή θεωρούνται αβλαβείς ή αδιάφορες, αλλά και σε αυτές που προσβάλλουν, σοκάρουν ή διαταράσσουν το Κράτος ή οποιονδήποτε άλλο τομέα του κοινού. Τέτοιου είδους είναι οι απαιτήσεις του πλουραλισμού, της ανοχής και της ευρύτητας του πνεύματος, χωρίς τις οποίες δεν υπάρχει “δημοκρατική κοινωνία”.⁴

Οι παραπάνω αναφορές βρέθηκαν σε μια σχετικά παλιά δικαστική απόφαση του Άρθρου 10, αλλά έχουν επαναληφθεί λέξη προς λέξη σε πολλές μεταγενέστερες αποφάσεις.

Όμως, τα πλεονεκτήματα της ελευθερίας της έκφρασης δεν εντάσσονται μόνο στη σφαίρα της πολιτικής. Ο βραβευμένος με Νόμπελ οικονομολόγος Amartya Sen έφτασε στο σημείο να διατυπώσει ότι οι χώρες με ελευθερία του Τύπου δεν υποφέρουν από πείνα. Είτε είναι η άποψη αυτή κυριολεκτικά αληθινή είτε όχι, το γενικό συμπέρασμα είναι ότι η ελευθερία της έκφρασης - συμπεριλαμβανομένης της ελευθερίας των μέσων ενημέρωσης - είναι προϋπόθεση για την ικανοποίηση των υπολοίπων δικαιωμάτων.

Η πρώτη Γενική Συνέλευση των Ηνωμένων Εθνών το 1946 το διατύπωσε ως εξής:

Η ελευθερία της πληροφόρησης είναι θεμελιώδες ανθρώπινο δικαίωμα και ...η λυδία λίθος όλων των ελευθεριών στις οποίες είναι αφοσιωμένες τα Ηνωμένα Έθνη.⁵

Η ελευθερία της πληροφόρησης γίνεται κατανοητή εδώ ως αναπόσπαστο μέρος της ελευθερίας της έκφρασης - όπως στην φράση “ελευθερία να αναζητά, να λαμβάνει και να μεταδίδει κανείς την πληροφορία”, που περιλαμβάνεται στο Άρθρο 19 της Οικουμενικής Διακήρυξης των Ανθρώπινων Δικαιωμάτων. Η λυδία λίθος είναι ένα εργαλείο που χρησιμοποιείται για να καθορίσει την αγνότητα πολύτιμων μετάλλων.

Συνεπώς, η μεταφορά αυτή δηλώνει ότι η ελευθερία της έκφρασης και της πληροφόρησης είναι μέσο καθορισμού για το πόσο τα δικαιώματα και οι ελευθερίες τηρούνται σε γενικά πλαίσια.

⁴ *Handyside εναντίον Ηνωμένου Βασιλείου*, Απόφαση 7 Δεκεμβρίου 1976, Σειρά Α νο. 24.

⁵ Γενική Συνέλευση, Απόφαση 59(I), 14 Δεκεμβρίου 1946.

Ένα συμπέρασμα από αυτή την προσέγγιση που θα μπορούσε να ειπωθεί είναι ότι η ελευθερία έκφρασης έχει υψηλότερη θέση σε σχέση με άλλα δικαιώματα, καθώς η ικανοποίησή τους εξαρτάται από αυτήν.

Αυτή είναι η πιο διαδεδομένη προσέγγιση στις Ηνωμένες Πολιτείες, όπου η Πρώτη Τροποποίηση του Συντάγματος και η νομολογία του Ανωτάτου Δικαστηρίου έχουν κατ' επανάληψη τονίσει την υπεροχή της ελευθερίας έκφρασης. Παρόλο που το ΕΔΑΔ αντλεί περιστασιακά αποφάσεις του Ανώτατου Δικαστηρίου των ΗΠΑ, αυτή δεν είναι συνήθως η προσέγγιση που ακολουθείται γενικά στην Ευρώπη (ούτε, για το ίδιο θέμα, στα όργανα του ΟΗΕ για τα ανθρώπινα δικαιώματα).

Όπως θα συζητήσουμε παρακάτω, η ελευθερία της έκφρασης είναι ένα δικαίωμα που πιθανόν να περιορίζεται σε κάποιες περιστάσεις, όπως η προστασία της υπόληψης τρίτων (και ίσως να αναστέλλεται σε περιπτώσεις εθνικού συναγερμού). Αυτό σημαίνει ότι απολαμβάνει χαμηλότερου κύρους σε σχέση με άλλα δικαιώματα, όπως η ελευθερία της συνείδησης ή το δικαίωμα μη υποβολής σε βασανιστήρια.

Ελευθερία της έκφρασης και ελευθερία των Μέσων Ενημέρωσης

Όπως προκύπτει από όσα ειπώθηκαν, ο ρόλος των ΜΜΕ είναι συγκεκριμένης σημασίας. Ο ρόλος του “δημόσιου φύλακα” είναι κάτι που το ΕΔΑΔ έχει τονίσει σε πολλές περιπτώσεις:

Δεν έχει μόνο [ο Τύπος] την αρμοδιότητα να μεταδίδει τέτοιου είδους πληροφόρηση και ιδέες: το κοινό έχει επίσης το δικαίωμα να τις λαμβάνει. Αν ισχύει το αντίθετο, ο Τύπος δε θα μπορεί να παίξει τον ζωτικό ρόλο του “δημόσιου φύλακα”.⁶

Επιπλέον:

Η ελευθερία του Τύπου προσφέρει στο κοινό ένα από τα καλύτερα μέσα ανακάλυψης και διαμόρφωσης άποψης για τις ιδέες και συμπεριφορές των πολιτικών τους αρχηγών. Συγκεκριμένα, δίνει στους πολιτικούς την ευκαιρία να στοχάζονται και να σχολιάζουν τις ανησυχίες της κοινής γνώμης. Αυτό, συνεπώς, δίνει τη δυνατότητα στον καθένα να συμμετέχει σε ελεύθερο πολιτικό διάλογο, που είναι η θεμελιώδης ιδέα μιας δημοκρατικής κοινωνίας.⁷

⁶ *Thorgeirson εναντίον Ισλανδίας*, Απόφαση 25 Ιουνίου 1992, Σειρά Α νο. 239

⁷ *Castells εναντίον Ισπανίας*, Απόφαση 23 Απριλίου 1992, Σειρά Α νο. 236

Αυτό σημαίνει, κάτι που τονίστηκε και από το ΕΔΑΔ και τα εθνικά δικαστήρια Ευρώπης και αλλού, ότι το δικαίωμα της ελευθερίας του Τύπου δεν ανήκει μόνο σε μεμονωμένους δημοσιογράφους. Το Γαλλικό *Συνταγματικό Συμβούλιο*, για παράδειγμα, έχει διατυπώσει ότι το δικαίωμα αυτό δεν απολαμβάνεται μόνο από αυτούς που γράφουν, διορθώνουν και εκδίδουν, αλλά και από αυτούς που διαβάζουν.⁸

Σε μια διάσημη δικαστική απόφαση σχετικά με την ελευθερία του Τύπου, το Διαμερικανικό Δικαστήριο για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα διατύπωσε:

Όταν η ελευθερία έκφρασης παραβιάζεται... δεν παραβιάζεται μόνο το δικαίωμα του μεμονωμένου [δημοσιογράφου], αλλά και το δικαίωμα των άλλων να "λαμβάνουν" πληροφορία και ιδέες.⁹

Το Άρθρο 10 της Ευρωπαϊκής Σύμβασης ξεκάθαρα δηλώνει ότι το δικαίωμα της ελευθερίας της έκφρασης δεν αποκλείει την πιθανότητα "της αδειοδότησης ραδιοτηλεοπτικών εκπομπών, τηλεοπτικών ή κινηματογραφικών επιχειρήσεων." Παρόλ' αυτά, η αδειοδότηση πρέπει να λαμβάνεται υπόψη σαν μηχανισμός που διασφαλίζει την δίκαιη διανομή της πρόσβασης στα μέσα ενημέρωσης. Το ΕΔΑΔ έχει απορρίψει την ιδέα ότι το κράτος έχει οποιονδήποτε ρόλο σε πρότερο περιορισμό - ή ότι υποδεικνύει στους δημοσιογράφους τι μπορούν να λένε.

Περιορισμοί στην ελευθερία της έκφρασης

Η ελευθερία έκφρασης δεν αποτελεί απόλυτο δικαίωμα. Είναι μια γενική αρχή της νομοθεσίας για τα ανθρώπινα δικαιώματα, που εντοπίζεται στα όργανα του ΟΗΕ και της Ευρωπαϊκής Σύμβασης (Άρθρο 17), και αναφέρει ότι τα ανθρώπινα δικαιώματα δεν μπορούν να ασκηθούν κατά τρόπο που παραβιάζει τα δικαιώματα τρίτων. Και το Άρθρο 19 του ΔΣΑΠΔ και το Άρθρο 10 της ΕΣΔΑ επισημαίνουν μια σειρά λόγων, για τους οποίους η ελευθερία έκφρασης μπορεί να περιορίζεται:

Η άσκηση των δικαιωμάτων που παρέχεται στην παράγραφο 2 του παρόντος άρθρου συνοδεύεται με ειδικά καθήκοντα και ευθύνες. Ως εκ τούτου, μπορεί να υπόκειται σε συγκεκριμένους περιορισμούς, αλλά αυτοί

⁸ ΣΣ, 29 Ιουλίου 1986, 110.

⁹ *Compulsory Membership in an Association Prescribed by Law for the Practice of Journalism*, Συμβουλευτική γνώμη OC-5/85 από 13 Νοε. 1985, Σειρά Α no. 5, 7 HRLJ 74 (1986), παρ. 30.

οι περιορισμοί θα είναι μόνο οι απαραίτητοι και όπως παρέχονται από το νόμο:

(α) Για τον σεβασμό των δικαιωμάτων ή της υπόληψης των άλλων

(β) Για την προστασία της εθνικής ασφάλειας ή της δημόσιας τάξης ή της δημόσιας υγείας ή ηθικής. (ΔΣΑΠΔ)

Η εξάσκηση αυτών των ελευθεριών, καθώς επιφέρει καθήκοντα και ευθύνες, μπορεί να υπόκειται σε τέτοιες διατυπώσεις, συνθήκες, περιορισμούς ή τιμωρίες, όπως καθορίζονται από τον νόμο, και είναι απαραίτητα σε μια δημοκρατική κοινωνία προς το συμφέρον της εθνικής ασφάλειας, εδαφικής ακεραιότητας ή δημόσιας ασφάλειας, την αποτροπή ταραχών ή εγκλημάτων, την προστασία της υγείας ή των ηθών, την προστασία της υπόληψης ή των δικαιωμάτων τρίτων προσώπων, την πρόληψη της αποκάλυψης εμπιστευτικών πληροφοριών ή τη διασφάλιση του κύρους και της αμεροληψίας της δικαστικής εξουσίας. (ΕΣΔΑ)

Επιπλέον, το Άρθρο 17 της ΕΣΔΑ είναι η λεγόμενη “ρήτρα απαγόρευσης”.

Αυτή προβλέπει ότι κανείς δεν μπορεί να ασκεί οποιοδήποτε δικαίωμα στη Σύμβαση, επιδιώκοντας να καταργήσει ή να περιορίσει τα δικαιώματα που περιλαμβάνονται σε αυτή. Αυτό δεν έχει εφαρμοστεί στο θέμα της δυσφήμισης, αν και έχει εφαρμοστεί σε σχέση με άλλα θέματα σχετικά με την ελευθερία έκφρασης, όπως η άρνηση του Ολοκαυτώματος.

ΓΙΑ ΝΑ ΣΥΝΟΨΙΣΟΥΜΕ:

Στην Ευρώπη, η ελευθερία έκφρασης μπορεί να περιορίζεται για έναν από τους παρακάτω λόγους:

- Για να προστατεύσει τα δικαιώματα ή την υπόληψη τρίτων προσώπων.
- Εθνική ασφάλεια
- *Δημόσια τάξη* (που σημαίνει όχι μόνο δημόσια τάξη αλλά και γενική δημόσια ευημερία)
- Δημόσια υγεία ή ήθη
- Εδαφική ακεραιότητα ή δημόσια ασφάλεια
- Εμπιστευτικότητα της πληροφορίας που λαμβάνεται εμπιστευτικά
- Εξουσία και αμεροληψία του δικαστικού συστήματος

Ο παραπάνω είναι ένας μακροσκελής κατάλογος και ίσως, από την σκοπιά ενός δημοσιογράφου ή άλλου υπερασπιστή της ελευθερίας των Μέσων Ενημέρωσης, είναι μάλλον τρομακτική.

Ωστόσο, η διαδικασία του περιορισμού της ελευθερίας της έκφρασης (ή οποιουδήποτε άλλου δικαιώματος του ανθρώπου) δεν αποτελεί λευκή επιταγή για δικτάτορες. Δεν αρκεί για μια κυβέρνηση να επικαλείται απλώς την “εθνική ασφάλεια” ή έναν από τους πιθανούς περιορισμούς και στην πορεία να παραβιάζει τα ανθρώπινα δικαιώματα.

Υπάρχει μια καθιερωμένη διαδικασία για τον καθορισμό του κατά πόσον το δικαίωμα της ελευθερίας της έκφρασης (ή οποιοδήποτε άλλο δικαίωμα του ανθρώπου) μπορεί να περιοριστεί.

Όπως εφαρμόζεται από το ΕΔΑΔ, η διαδικασία έχει τη μορφή ενός τριμερούς τεστ.

Βήμα 1: Οποιοσδήποτε περιορισμός κάποιου δικαιώματος πρέπει να υπαγορεύεται από τον νόμο.

Βήμα 2: Ο περιορισμός πρέπει να υπηρετεί έναν από τους προβλεπόμενους λόγους που περιλαμβάνονται στο κείμενο του οργάνου των ανθρώπινων δικαιωμάτων.

Βήμα 3: Ο περιορισμός πρέπει να είναι απαραίτητος, ώστε να επιτυγχάνει τον προβλεπόμενο σκοπό.

Εμβαθύνοντας περισσότερο:

Βήμα 1: Προβλεπόμενος από τον νόμο

Πρόκειται απλά για μια δήλωση για *την αρχή της νομιμότητας*, η οποία στηρίζεται στην ιδέα του κανόνα του νόμου. Ο νόμος θα πρέπει να είναι ξεκάθαρος και όχι αναδρομικός. Πρέπει να καθιερωθεί σαφώς από προϋπάρχοντα νόμο ότι η ελευθερία της έκφρασης ενδέχεται να περιορίζεται (για παράδειγμα στην διαφύλαξη των συμφερόντων των δικαιωμάτων και της υπόληψης των άλλων).

Το ΕΔΑΔ έχει διατυπώσει ότι ένας περιορισμός, για να προβλέπεται από τον νόμο, πρέπει να “είναι επαρκώς προσβάσιμος” και να “διατυπώνεται με επαρκή ακρίβεια, ώστε να δίνει τη δυνατότητα στον πολίτη να ρυθμίζει την συμπεριφορά του”.¹⁰

Η Επιτροπή για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα (το καταστατικό όργανο επίβλεψης του ΔΣΑΠΔ) προσθέτει ότι οποιοσδήποτε νόμος που

---

¹⁰ *The Sunday Times εναντίον Ηνωμένου Βασιλείου*, Απόφαση 26 Απριλίου 1979, Σειρά Α νο. 30

περιορίζει την ελευθερία της έκφρασης πρέπει να συνάδει με τις αρχές του Συμφώνου στο σύνολό του και όχι μόνο στο Άρθρο 19.

Συγκεκριμένα, αυτό σημαίνει ότι οι περιορισμοί δεν πρέπει να κάνουν διακρίσεις και οι κυρώσεις για την παραβίαση του νόμου δεν πρέπει να παραβιάζουν το ΔΣΑΠΔ.¹¹

Τι είναι ένας νόμος;

Ο νόμος που περιορίζει το δικαίωμα της ελευθερίας της έκφρασης πρέπει να είναι γραπτό θέσπισμα. Η Επιτροπή των Ανθρώπινων Δικαιωμάτων διατυπώνει ότι αυτό ίσως περιλαμβάνει νόμους κοινοβουλευτικών προνομίων ή νόμους προσβολής του δικαστηρίου. Δεδομένων των σοβαρών επιπτώσεων του περιορισμού της ελευθερίας της έκφρασης, ο περιορισμός αντιβαίνει στο ΔΣΑΠΔ “να κατοχυρώνεται στο παραδοσιακό, θρησκευτικό ή άλλο τέτοιο εθιμικό δίκαιο.”¹²

Βήμα 2: Υπηρετώντας ένα καθορισμένο σκοπό

Ο κατάλογος με τους νόμιμους σκοπούς για τους οποίους τα δικαιώματα μπορεί να περιοριστούν σε ένα από τα όργανα των ανθρώπινων δικαιωμάτων είναι εξαντλητικός. Για παράδειγμα, επτά τέτοιοι σκοποί αναγράφονται στο Άρθρο 10 της ΕΣΔΑ. Αυτοί είναι οι μόνοι που παρέχουν μια πιθανή βάση για περιορισμό για την ελευθερία της έκφρασης.

Νόμιμοι περιορισμοί στο Άρθρο 10 (2) της ΕΣΔΑ

- συμφέροντα για την εθνική ασφάλεια
- εδαφική ακεραιότητα ή δημόσια ασφάλεια
- αποτροπή διάλυσης της τάξης ή του εγκλήματος
- προστασία της υγείας ή των ηθών
- προστασία της υπόληψης ή των δικαιωμάτων τρίτων
- πρόληψη της αποκάλυψης πληροφοριών που λήφθηκαν εμπιστευτικά
- διατήρηση του κύρους και της αμεροληψίας της δικαστικής εξουσίας

¹¹ Επιτροπή Ανθρώπινων Δικαιωμάτων, Γενικό Σχόλιο Νο. 34, “Άρθρο 19: Ελευθερίες έκφρασης και άποψης”, CCPR/C/GC/34, 12 Σεπτεμβρίου 2011, παρ. 26.

¹² ό.π., παρ. 24.

Βήμα 3: Απαραίτητο στη δημοκρατική κοινωνία

Το ΔΣΑΠΔ απαιτεί ότι οποιοσδήποτε προτεινόμενος περιορισμός πρέπει να είναι “απαραίτητος”, αλλά η ΕΣΔΑ ταιριάζει με τη φράση που μπορεί να βρεθεί στην Οικουμενική Διακήρυξη Ανθρώπινων Δικαιωμάτων: “σε μια δημοκρατική κοινωνία”. Αυτό τονίζει την εικασία ότι ο περιορισμός ενός δικαιώματος είναι μια λύση ανάγκης και πρέπει πάντα να είναι ανάλογη με τον επιδιωκόμενο σκοπό. “Απαραίτητος” είναι ένα ισχυρότερο επίπεδο από το απλώς “λογικός” ή “επιθυμητός”, παρόλο που ο περιορισμός αυτός δεν χρειάζεται να είναι “απαραίτητος”.¹³ Ο νόμος πρέπει να είναι ακριβής και προσβάσιμος στο κοινό. “Ένας νόμος δεν μπορεί να παρέχει απόλυτη διακριτική ευχέρεια για τον περιορισμό της ελευθερίας της έκφρασης σε όσους είναι επιφορτισμένοι με την εκτέλεσή του”.¹⁴

Στην απόφαση εάν ένας περιορισμός είναι “απαραίτητος σε μια δημοκρατική κοινωνία”, το ΕΔΑΔ θεωρεί το δημόσιο ενδιαφέρον ως μια περίπτωση. Εάν η πληροφορία που πρέπει να περιοριστεί σχετίζεται με ένα θέμα δημόσιου ενδιαφέροντος, θα ήταν απαραίτητο να δηλώσει ότι ήταν “απόλυτα σίγουρο” ότι η διάδοση θα βλάψει τον έννομο σκοπό που προσδιορίζεται.

Η φύση του προτεινόμενου περιορισμού είναι επίσης ένα σημαντικό θέμα. Το Ανώτατο Δικαστήριο των ΗΠΑ έχει δηλώσει ότι κάθε περιορισμός στην ελευθερία της έκφρασης πρέπει να είναι όσο το δυνατόν λιγότερο περιοριστικός:

Αν και ο σκοπός της Κυβέρνησης είναι έννομος και ουσιώδης, αυτός ο σκοπός δεν μπορεί να επιδιώκεται με μέσα που καταπνίγουν ευρέως θεμελιώδεις προσωπικές ελευθερίες, όταν ο τελικός στόχος μπορεί να επιτευχθεί με πιο μικρή διαφορά.¹⁵

Αυτή είναι σε γενικές γραμμές η ίδια προσέγγιση που ευνοείται από το ΕΔΑΔ. Η Επιτροπή Ανθρώπινων Δικαιωμάτων έχει δηλώσει ότι οι περιορισμοί της ελευθερίας της έκφρασης “δεν μπορούν να θέσουν σε κίνδυνο το ίδιο το δικαίωμα”.¹⁶

Στην αξιολόγηση της νομιμότητας των περιορισμών, το ΕΔΑΔ επιτρέπει ένα “περιθώριο εκτίμησης” στο κράτος. Αυτό σημαίνει ότι υπάρχει

---

¹³ *Handyside εναντίον Ηνωμένου Βασιλείου*, παρ. 48-50. *The Sunday Times εναντίον Ηνωμένου Βασιλείου*, παρ. 62.

¹⁴ ό.π., παρ. 25.

¹⁵ *Shelton εναντίον Tucker*, 364 US 479, 488 (1960).

¹⁶ Επιτροπή Ανθρώπινων Δικαιωμάτων, GC 34, παρ. 21.

έναν βαθμό ευελιξίας στην ερμηνεία, που εφαρμόζεται κυρίως εάν ο περιορισμός συνδέεται με ένα θέμα, όπου μπορεί να υπάρχουν σοβαρές διαφορές μεταξύ των ευρωπαϊκών κρατών - για παράδειγμα, η προστασία των ηθών. Το περιθώριο αξιολόγησης θα είναι μικρότερο, όταν ο σκοπός του περιορισμού έχει περισσότερο αντικειμενικό χαρακτήρα (όπως η προστασία του κύρους της δικαστικής εξουσίας).¹⁷

---

¹⁷ *Handyside εναντίον Ηνωμένου Βασιλείου*, παρ. 48. *The Sunday Times εναντίον Ηνωμένου Βασιλείου*, παρ. 79-81.

2. ΔΥΣΦΗΜΗΣΗ

Τι είναι η δυσφήμιση;

Η νομοθεσία για τη δυσφήμιση χρονολογείται από την Ρωμαϊκή Αυτοκρατορία. Η κατηγορία *ibellis famosus* τιμωρούνταν μερικές φορές με θάνατο. Ενώ οι ποινές και το κόστος που σχετίζονται με τη δυσφήμιση δεν είναι τόσο σοβαρές σήμερα, μπορεί να δεχτούν μια περιβόητη “καταστολή”, όπως ποινές φυλάκισης ή μαζικές αποζημιώσεις, που αποτελούν ακόμα επαγγελματική απειλή για δημοσιογράφους σε πολλές χώρες.

Η δυσφήμιση εμπίπτει ακόμα στο Ποινικό Δίκαιο στην πλειονότητα των κρατών, αν και σε πολλές περιπτώσεις η εγκληματική συκοφαντία έχει πέσει σε αχρηστία. Η δυσφήμιση ως αδικοπραξία βάσει Αστικού Δικαίου ή ως ατομικό αδίκημα συνεχίζει να είναι ευρέως διαδεδομένη. Στην σύγχρονη νομοθεσία για τα ανθρώπινα δικαιώματα, η δυσφήμιση μπορεί να κατανοηθεί ως προστασία ενάντια σε “παράνομες επιθέσεις” κατά της “τιμής και της υπόληψης” ενός ατόμου, που περιλαμβάνεται στο Άρθρο 17 του ΔΣΑΠΔ. Τα τελευταία χρόνια, το ΕΣΔΑ αντιλαμβάνεται το δικαίωμα στην υπόληψη ως ενσωματωμένο στο Άρθρο 8 της Ευρωπαϊκής Συνθήκης (δικαίωμα στην ιδιωτική και οικογενειακή ζωή).¹⁸

Και το άρθρο 19 του ΔΣΑΠΔ και το Άρθρο 10 της ΕΣΔΑ χρησιμοποιούν τις ίδιες λέξεις “δικαιώματα και υπολήψεις τρίτων” (όχι όμως με την ίδια σειρά), ως έννομο λόγο για τον περιορισμό του δικαιώματος της ελευθερίας της έκφρασης.

Ποιος μπορεί να ασκήσει αγωγή για προσβολή της υπόληψης;

Η νομοθεσία για τη δυσφήμιση έχει την πρόθεση μόνο να προστατεύσει το ατομικό δικαίωμα στην υπόληψη. Συνεπώς, μόνο ένα άτομο μπορεί να ασκήσει αγωγή για να προστατεύσει αυτό το δικαίωμα.

Επομένως, μπορεί μια αγωγή να προστατεύσει την υπόληψη των παρακάτω:

- Μιας σημαίας ή ενός εμβλήματος;
- Ενός αξιώματος (όπως ένας Βασιλιάς ή ένας Πρόεδρος);
- Ενός θεσμού (όπως ο στρατός);
- Μιας ομάδας ατόμων (όπως ένα θρησκευτικό δόγμα);

¹⁸ *Sipos εναντίον Ρουμανίας*, Εφαρμογή 26125/04, Απόφαση 5 Μαΐου 2011

- Ενός μέλους μιας ομάδας (όπως μια θρησκευτική ομάδα), αν δεν έχουν δυσφημιστεί ατομικά);
- Ενός εκπροσώπου (όπως μέλος μιας οικογένειας) αποθανόντος ατόμου που έχει δυσφημιστεί);

Η απάντηση σε κάθε περίπτωση *πρέπει* να είναι Όχι. Σε κανένα από αυτά τα παραδείγματα δεν υπάρχει άτομο, του οποίου η φήμη θα μπορούσε να έχει υποστεί βλάβη. Ο πιθανός ενάγων δεν είναι καν πρόσωπο. Ή το πρόσωπο δεν έχει δυσφημιστεί μεμονωμένα (ο Βασιλιάς ή το μέλος θρησκευτικής ομάδας). Ή άτομα δεν είναι πια στη ζωή για να μηνύσουν.

Στο τελευταίο παράδειγμα - οικογένειες των αποθανόντων -, το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο δεν έχει αποκλείσει τη πιθανότητα να μπορούν να ασκήσουν αγωγή, λέγοντας:

Η φήμη ενός αποθανόντος μέλους μιας οικογένειας μπορεί, υπό συγκεκριμένες συνθήκες, να επηρεάσει την προσωπική ζωή και ταυτότητα ενός ατόμου και συνεπώς μπορεί να συμπεριληφθεί στο αντικείμενο του Άρθρου 8 [το δικαίωμα στην προσωπική και οικογενειακή ζωή].¹⁹

Ωστόσο, το γεγονός ότι η αγωγή δεν ασκήθηκε από το ίδιο το πρόσωπο που δυσφημίστηκε, λαμβάνεται ως σημαντικός παράγοντας κατά την εξέταση του αν υπάρχει σύγκρουση με το άρθρο 10 σε ανάλογο βαθμό.²⁰

Φυσικά, σε πολλές χώρες υπάρχουν ακόμα νόμοι που επιτρέπουν αγωγή για δυσφήμιση (ή εξύβριση ή θρησκευτική δυσφήμιση ή κάτι παρόμοιο) από κάθε ομάδα που αναφέρεται παραπάνω. Το σημείο, ωστόσο, είναι ότι δεν αποτελούν έννομο σκοπό για τον περιορισμό της ελευθερίας της έκφρασης *στη βάση της προστασίας της υπόληψης*.

Μπορεί αναμφισβήτητα να υπάρξει ένα εύλογο επιχείρημα για τον περιορισμό της ρητορικής μίσους εναντίον θρησκευτικών ομάδων, για παράδειγμα, αλλά αυτό δεν θα πρέπει να περιλαμβάνεται στη νομοθεσία περί δυσφήμισης.

Πολλοί νόμοι περί δυσφήμισης είτε με πρόθεση είτε στην πράξη χρησιμοποιούνται για να αντιμετωπίζουν θέματα, τα οποία πρέπει να είναι αντικείμενο άλλων νόμων (ή εντελώς χωρίς νόμους). Συγκεκριμένα, οι νόμοι περί δυσφήμισης συχνά χρησιμοποιούνται λανθασμένα για την τιμωρία επικρίσεων προς κυβερνήσεις ή δημόσιους αξιωματούχους.

¹⁹ *Putistin εναντίον Ουκρανίας*, Εφαρμογή 16882/03, Απόφαση 21 Νοεμβρίου 2013, παρ. 33

²⁰ ό.π., παρ. 34

Συκοφαντική δυσφήμιση

Πολλοί νόμοι περί δυσφήμισης προέκυψαν ως κομμάτι του Ποινικού Δικαίου ενός κράτους. Αυτό υποδηλώνει ότι θεωρείται πως υπάρχει δημόσιο ενδιαφέρον για την κρατική ποινική δίωξη εναντίον δημοσιογράφων ή άλλων - κάτι που ξεπερνάει το δικαίωμα του ατόμου να προστατεύσει την υπόληψή του. Είναι στενά συνδεδεμένη με την έννοια της ανατροπής (“ανατρεπτική δυσφήμιση” στην κοινή νομοθεσία), που τιμωρεί τον λόγο και άλλες διατυπώσεις που είναι ζωτικής σημασίας για την κυβέρνηση ή το κράτος. Ωστόσο, όλο και περισσότερο η όλη έννοια της δυσφήμισης στο Ποινικό Δίκαιο θεωρείται απαρχαιωμένη και αναχρονιστική.

Ο Ειδικός Εισηγητής των Ηνωμένων Εθνών για την προώθηση και την προστασία του δικαιώματος στην ελευθερία της γνώμης και της έκφρασης βρίσκει ανάμεσα σε έναν αριθμό διεθνών και τοπικών μηχανισμών, που υποστηρίζουν ότι “η νομοθεσία για την ποινική δυσφήμιση θα πρέπει να καταργηθεί προς όφελος του αστικού δικαίου, καθώς το τελευταίο είναι σε θέση να παρέχει επαρκή προστασία για την υπόληψη...”

Η νομοθεσία για τη δυσφήμιση ως ποινικό αδίκημα εκπροσωπεί μια πιθανή σοβαρή απειλή της ελευθερίας της έκφρασης λόγω των κυρώσεων που συχνά συνοδεύουν την καταδίκη. Να αναφερθεί ότι πολυάριθμοι διεθνείς οργανισμοί έχουν καταδικάσει την απειλή των στερητικών ποινών, και ειδικά για δυσφημιστικές δηλώσεις και γενικότερα για την ειρηνική έκφραση απόψεων...

Η διεθνής νομολογία επίσης υποστηρίζει την άποψη ότι οι Κυβερνήσεις και οι δημόσιες αρχές δεν πρέπει να προσφεύγουν σε ένδικη προστασία για πράξεις δυσφήμισης ή προσβολής. Η Επιτροπή των Ανθρώπινων Δικαιωμάτων έχει, για παράδειγμα, ζητήσει την κατάργηση του αδικήματος της “δυσφήμισης του Κράτους”. Αν και το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο των Ανθρώπινων Δικαιωμάτων δεν έχει εξ ολοκλήρου εξαιρέσει τις αγωγές για δυσφήμιση εκ μέρους Κυβερνήσεων, φαίνεται να έχει περιορίσει τέτοιες αγωγές, σε περιπτώσεις όπου απειλείται η δημόσια τάξη, υπονοώντας ότι οι Κυβερνήσεις δεν μπορούν να ασκήσουν αγωγή για δυσφήμιση απλά για να προστατεύσουν την υπόληψή τους. Ένας αριθμός εθνικών δικαστηρίων (όπως στην Ινδία, Νότια Αφρική, Ηνωμένο Βασίλειο, Ηνωμένες Πολιτείες, Ζιμπάμπουε) έχουν επίσης αρνηθεί να επιτρέψουν

εκλεγμένες και άλλες δημόσιες αρχές να ασκούν αγωγή για δυσφήμιση.²¹

Η Επιτροπή των Ανθρώπινων Δικαιωμάτων έχει προτείνει:

Τα συμβαλλόμενα μέλη πρέπει να λάβουν υπόψη τους την αποποινικοποίηση της δυσφήμισης και, σε κάθε περίπτωση, η εφαρμογή του Ποινικού Δικαίου πρέπει μόνο να εκφράζεται στις πιο σοβαρές περιπτώσεις και η φυλάκιση δεν είναι ποτέ κατάλληλη τιμωρία. Είναι ανεπίτρεπτο ένα συμβαλλόμενο μέλος να ενάγει ένα πρόσωπο για συκοφαντική δυσφήμιση, αλλά να μην προχωρεί σε δίκη - τέτοια πρακτική έχει ως αποτέλεσμα την καταστολή που δύναται να περιορίζει αδικαιολόγητα την άσκηση της ελευθερίας της έκφρασης του ενδιαφερόμενου προσώπου και άλλων.²²

Όπως σημείωσε ο Ειδικός Εισηγητής, το ΕΔΑΔ δεν έχει εξαιρέσει ολοκληρωτικά την πιθανότητα των ποινικών κατηγοριών για δυσφήμιση. Παρόλ' αυτά, υπάρχουν αρκετές αυστηρές προστασίες που πρέπει να εφαρμόζονται, όταν μια ποινική νομοθεσία περί δυσφήμισης εξακολουθεί να ισχύει:

- Αν η δυσφήμιση είναι μέρος του Ποινικού Δικαίου, το ποινικό πρότυπο απόδειξης - πέρα από κάθε λογική αμφιβολία - πρέπει να ικανοποιείται απόλυτα.
- Καταδίκη για συκοφαντική δυσφήμιση ως ποινικό αδίκημα πρέπει να εξασφαλίζεται μόνο, όταν οι φερόμενες δυσφημιστικές δηλώσεις είναι ψευδείς - και όταν το διανοητικό στοιχείο του εγκλήματος έχει ικανοποιηθεί. Αυτό σημαίνει: όταν πραγματοποιούνται με γνώση ότι οι δηλώσεις ήταν ψευδείς ή έγιναν με απερισκεψία και περιφρόνηση για το αν ήταν αληθινές ή ψευδείς.
- Οι τιμωρίες δεν πρέπει να περιλαμβάνουν τη φυλάκιση - ούτε πρέπει να συνεπάγονται άλλες αναστολές του δικαιώματος στην ελευθερία της έκφρασης ή του δικαιώματος άσκησης δημοσιογραφίας.
- Δεν πρέπει να καταφεύγουμε στο Ποινικό Δίκαιο, όταν υπάρχει εύκολα διαθέσιμη μια εναλλακτική αστική νομοθεσία.²³

---

²¹ Αναφορά του ειδικού Εισηγητή στην πρόωθηση και προστασία του δικαιώματος της ελευθερίας της άποψης και της έκφρασης, Mr. Abid Hussain, E/CN.4/2000/63, 18 Ιανουαρίου 2000

²² σχόλιο 34.

²³ Βλέπε για παράδειγμα τους *Amorim Giestas and Jesus Costa Bordalo εναντίον Πορτογαλίας*, εφ. No. 37840/10, παρ. 36.

Κάθε περίπτωση φυλάκισης ενός επαγγελματία των μέσων ενημέρωσης είναι ένα απαράδεκτο εμπόδιο στην ελευθερία της έκφρασης και συνεπάγεται ότι, παρά το γεγονός ότι η εργασία τους είναι προς το δημόσιο συμφέρον, οι δημοσιογράφοι έχουν τη Δαμόκλειο σπάθη να κρέμεται από πάνω τους. Η κοινωνία στο σύνολό της υποφέρει από τις συνέπειες της φίμωσης των δημοσιογράφων από τέτοιου είδους πίεση...

Η Συνέλευση είναι, κατά συνέπεια, της άποψης ότι οι ποινές φυλάκισης για δυσφήμιση θα πρέπει να καταργηθούν χωρίς περαιτέρω καθυστέρηση. Συγκεκριμένα, προτρέπει τα κράτη, των οποίων η νομοθεσία εξακολουθεί να προβλέπει ποινές φυλάκισης - αν και οι ποινές φυλάκισης δεν επιβάλλονται στην πραγματικότητα - να τις καταργήσουν χωρίς καθυστέρηση, έτσι ώστε να μην δώσουν καμία δικαιολογία, έστω και αβάσιμη, σε εκείνες τις χώρες που εξακολουθούν να τους επιβάλουν, προκαλώντας έτσι μια διάβρωση των θεμελιωδών ελευθεριών.²⁴

Ο κίνδυνος με την δυσφήμιση ως κομμάτι του Ποινικού Δικαίου - και ένας από τους πολλούς λόγους γιατί η δυσφήμιση πρέπει να είναι καθαρά αστικό ζήτημα - είναι ότι η συμμετοχή του κράτους στην δίωξη των υποτιθέμενων συκοφαντών μετατοπίζει το θέμα πολύ γρήγορα στην τιμωρία των διαφωνούντων. Τουλάχιστον δίνει πρόσθετη και υπερβολική προστασία στους υπαλλήλους και την κυβέρνηση. Θα επιστρέψουμε σε αυτό το θέμα αργότερα.

Προσβολή προσωπικότητας

Υπάρχει μια ευρύτερη συμφωνία ότι κάποιος τρόπος αντιμετώπισης πρέπει να είναι διαθέσιμος για αυτούς που πιστεύουν ότι η υπόληψή τους έχει άδικα προσβληθεί. Αυτό μπορεί να λάβει τη μορφή αστικής αγωγής από το άτομο που διατείνεται την προσβαλλόμενη υπόληψή του.

Αλλά ακόμη και αν δοθεί αυτή η συναίνεση, η πραγματική πρακτική της νομοθεσίας περί δυσφήμισης φέρνει στο προσκήνιο μια σειρά από πιθανά ζητήματα.

---

²⁴ Κοινοβουλευτική Συνέλευση του Συμβουλίου της Ευρώπης, Ψήφισμα 1577 (2007), "Προς αποποινικοποίηση της συκοφαντικής δυσφήμισης"

Μπορεί μια αληθινή δήλωση να είναι προσβλητική;

Αν το θέσουμε έτσι, η απάντηση είναι σαφής. Φυσικά, όταν μιλάμε για προστασία των υπολήψεων, εννοούμε μόνο όσους χαίρουν μεγάλης φήμης. Προκύπτει, επομένως, ότι, αν μια δήλωση είναι όντως αληθινή, τότε δεν μπορεί να είναι δυσφημιστική.

Ένας υπέρμαχος της οικογένειας, θρησκευόμενος πολιτικός συνάπτει μια εξωσυζυγική σχέση. Ο πολιτικός δεν μπορεί να υποβάλλει επιτυχώς αστική αγωγή για προσβολή προσωπικότητας. Είναι αλήθεια ότι η έκθεση της σχέσης του θα κατέστρεφε την υπόληψή του - αλλά η φήμη αυτή ήταν άδικη.

Ως εκ τούτου, η απόδειξη της αλήθειας ενός ισχυρισμού θα πρέπει πάντα να είναι μια απόλυτη άμυνα στην αγωγή για προσβολή προσωπικότητας.

Το ΕΔΑΔ έχει διαπιστώσει πολλές φορές ότι μια πραγματική δήλωση δεν μπορεί νόμιμα να περιορίζεται για να προστατεύσει την υπόληψη ενός ατόμου.

Τι είναι υπόληψη;

Η έννοια της "υπόληψης" δεν είναι ασαφής, ίσως επικίνδυνα ασαφής, δεδομένου ότι μπορεί να χρησιμοποιηθεί ως βάση για να περιορίσει τα ανθρώπινα δικαιώματα. Για παράδειγμα, τι σχέση έχει με τη δημόσια εικόνα ή με τη δημοσιότητα; Ένα δημόσιο πρόσωπο έχει μεγαλύτερη υπόληψη σε σχέση με έναν απλό πολίτη; Σχετίζεται η υπόληψη με το πόσοι άνθρωποι έχουν ακούσει για σένα; Εάν η απάντηση είναι ναι, τότε πιθανόν η βλάβη της υπόληψης να είναι πολύ μεγαλύτερη για τέτοια άτομα. Αυτό αφήνει ανοιχτό το ενδεχόμενο της κατάχρησης του νόμου περί δυσφήμισης από δημόσια πρόσωπα.

Ίσως μια καλύτερη προσέγγιση είναι να συνδέσουμε την έννοια της "υπόληψης" με την ανθρώπινη αξιοπρέπεια. Η νομοθεσία για τα δημόσια δικαιώματα έχει ως σκοπό την προστασία της αξιοπρέπειας - ισότιμα για όλους τους ανθρώπους είτε είναι διασημότητες είτε όχι. Αυτό σημαίνει ότι ένας απλός πολίτης, του οποίου η πρώτη εμφάνιση στα μέσα ενημέρωσης συνέβη όταν προσβλήθηκε η υπόληψή του,

θα έχρηζε ίσης προστασίας με ένα δημόσιο πρόσωπο, του οποίου οι δραστηριότητες καταγράφονται κάθε μέρα.

Και η υπόληψη αποτελεί αντικειμενικό φαινόμενο;

Τι συμβαίνει, εάν μια δήλωση είναι ψεύτικη; Εάν βλάπτει την υπόληψη του ατόμου, αυτό σημαίνει αυτόματα ότι είναι συκοφαντική;

Στον τελευταίο μισό αιώνα έχει παρατηρηθεί μια αναπτυσσόμενη τάση, στην οποία η *λογική δημοσίευση* δεν τιμωρείται, ακόμα και αν δεν είναι απόλυτα ακριβής. Ο όρος "λογική δημοσίευση" συνάδει με την ιδέα ότι ο συγγραφέας ακολούθησε λογικά βήματα για να εξασφαλίσει την ακρίβεια του περιεχομένου της έκδοσης - και επίσης ότι η έκδοση ήταν θέμα δημόσιου ενδιαφέροντος.

Το ΕΔΑΔ συχνά αναφέρεται στο δημόσιο συμφέρον ως παράγοντα που πρέπει να ληφθεί υπόψη ενάντια στους περιορισμούς της ελευθερίας της έκφρασης, όταν εξετάζει αν ο περιορισμός είναι "απαραίτητος σε μια δημοκρατική κοινωνία". Τονίζει τη σπουδαιότητα του ρόλου των μέσων ενημέρωσης ως "δημόσιου φύλακα".²⁵

Το επιχείρημα είναι ότι η ελευθερία των μέσων ενημέρωσης μπορεί να παρεμποδιστεί - και ο ρόλος του δημόσιου φύλακα να υποτιμηθεί - εάν οι δημοσιογράφοι και οι εκδότες πάντα αιτούνταν να επαληθεύσουν κάθε δημοσιευμένη δήλωση με ένα υψηλό επίπεδο νομικού τεκμηρίου.

Αρκεί το γεγονός ότι πρέπει να ασκείται σωστή επαγγελματική πρακτική, που σημαίνει ότι έγιναν εύλογες προσπάθειες για την επαλήθευση των δημοσιευμένων δηλώσεων. Ειλικρινή λάθη των δημοσιογράφων δεν θα πρέπει να τιμωρούνται με τρόπο που να περιορίζουν την ελευθερία των μέσων ενημέρωσης.

Εκφράσεις της γνώμης

Η συζήτηση μέχρι στιγμής έχει επικεντρωθεί σε πραγματικές δηλώσεις που μπορεί να είναι προσβλητικές. Αλλά τι συμβαίνει με τις εκφράσεις της γνώμης;

---

²⁵ Για παράδειγμα *Sunday Times* εναντίον *Ηνωμένου Βασιλείου*, *Thorgeirson* εναντίον *Ισλανδίας*

Το ΕΔΑΔ έχει μια ισχυρή θέση γι' αυτό: κανένας δεν μπορεί να περιοριστεί να εκφράσει τις απόψεις του. Μια γνώμη είναι ακριβώς αυτό: είναι η άποψη ενός δημοσιογράφου ή ενός συντάκτη βασισμένη στην δική του/της κατανόηση των γεγονότων. Είναι κάτι διαφορετικό από τα ίδια τα γεγονότα.

Παρόλ' αυτά, χώρες με νομοθεσία περί προσβολής μπορεί να τιμωρούν τέτοιες εκφράσεις άποψης. Όταν ένας πολιτικός υποψήφιος απευθύνθηκε στον Γάλλο Πρόεδρο ως "άντε χάσου, κακομοίρη", κατηγορήθηκε για προσβολή. Το ΕΔΑΔ διαπίστωσε ότι το δικαίωμα του στην ελευθερία έκφρασης είχε παραβιαστεί.²⁶

Μια προσεκτική διάκριση πρέπει να γίνει μεταξύ γεγονότων και αξιολογών κρίσεων. Η ύπαρξη γεγονότων μπορεί δηλωθεί, ενώ η αλήθεια αξιολογών κρίσεων δεν επιδέχεται απόδειξης... Σχετικά με τις αξιολογές κρίσεις, αυτή η απαίτηση [να αποδείξουν την αλήθεια τους] είναι αδύνατο να πραγματοποιηθεί και αυτό παραβιάζει την ελευθερία της ίδιας της γνώμης...²⁷

Υπάρχει δικαίωμα στην υπόληψη;

Το Άρθρο 12 της Οικουμενικής Διακήρυξης των Ανθρώπινων Δικαιωμάτων δηλώνει ότι:

Κανείς δεν επιτρέπεται να υποστεί αυθαίρετες επεμβάσεις στην ιδιωτική του ζωή, την οικογένεια, την κατοικία ή την αλληλογραφία του ούτε προσβολές της τιμής και της υπόληψής του. Ο καθένας έχει το δικαίωμα στην προστασία του νόμου εναντίον κάθε παρέμβασης ή επίθεσης.

Με τα ίδια λόγια το παραπάνω αντηχεί στο Άρθρο 17 του Διεθνούς Συμφώνου για τα Ατομικά και Πολιτικά Δικαιώματα (και συνεπώς είναι δεσμευτικό στον νόμο για τα κράτη που είναι μέλη της συμφωνίας).

Όπως έχουμε ήδη δει, υπάρχει επίσης χωριστή αναφορά στο Άρθρο 19 του ΔΣΑΠΔ για την προστασία των "δικαιωμάτων και της υπόληψης" των άλλων ως έννομος λόγος για τον περιορισμό της ελευθερίας της έκφρασης.

Τα τελευταία χρόνια, το Δικαστήριο έχει αρχίσει να θεωρεί την "τιμή και την υπόληψη" ως ένα σημαντικό δικαίωμα εντός του Άρθρου 8 (καθώς η διατύπωση εκείνου του Άρθρου ήταν η ίδια με το Άρθρο 17 του ΔΣΑΠΔ):

²⁶ *Εοη εναντίον Γαλλίας*, Εφαρμογή 26118/10, Απόφαση 13 Μαρτίου 2013.

²⁷ *Lingens εναντίον Αυστρίας*, Απόφαση 8 Ιουλίου 1986, Σειρά Α νο. 103

Το Δικαστήριο θεωρεί ότι η υπόληψη ενός ανθρώπου, ακόμα και αν το εν λόγω πρόσωπο έχει επικριθεί στο πλαίσιο δημόσιου διαλόγου, διαμορφώνει μέρος της προσωπικής του/της ταυτότητας και ψυχολογικής ενότητας, συνεπώς εμπίπτει στο πλαίσιο της “προσωπικής ζωής” του/της. Το Άρθρο 8 εφαρμόζεται επομένως εδώ.²⁸

Πιο πρόσφατα, το Δικαστήριο έχει ελαφρώς τροποποιήσει αυτή την προσέγγιση. Στην υπόθεση “A εναντίον Νορβηγίας”, αναγνωρίστηκε ότι το Άρθρο 8 δεν παρείχε “ρητά” το δικαίωμα στην υπόληψη. Σε αυτή την περίπτωση συμπεραίνεται ότι:

Για να εφαρμοστεί το Άρθρο 8, η επίθεση στην προσωπική τιμή και υπόληψη πρέπει να επιτυγχάνει ένα συγκεκριμένο επίπεδο βαρύτητας και με τρόπο που προκαλεί προκατάληψη στην προσωπική ικανοποίηση του δικαιώματος για σεβασμό στην προσωπική ζωή.²⁹

Στην υπόθεση “Karako εναντίον Ουγγαρίας”, το Δικαστήριο υπογράμμισε αυτό λέγοντας ότι η δυσφήμιση πρέπει να αποτελεί “τόσο σοβαρή παρέμβαση στην προσωπική του ζωή, ώστε να υπονομεύσει την προσωπική του ακεραιότητα”.³⁰

Ποιος είναι ο σωστός τρόπος για να αντιμετωπίσει κανείς τη δυσφήμιση;

Όταν ένα άτομο έχει υποστεί δυσφήμιση, έχει σαφώς το δικαίωμα να ανατρέξει σε ένδικο μέσο. Το πρόβλημα - και ο λόγος που η νομοθεσία για τη δυσφήμιση έχει τόσο κακή φήμη μεταξύ των δημοσιογράφων - είναι ότι οι τρόποι αντιμετώπισης είναι συχνά τιμωρητικοί και δυσανάλογοι.

Έχουμε ήδη δει ότι οι ποινές φυλάκισης για συκοφαντική δυσφήμιση ως ποινικό αδίκημα θεωρούνται δυσανάλογες για την επίδρασή τους στην ελευθερία της έκφρασης. Ομοίως, σκληρά πρόστιμα σε υποθέσεις είτε του Αστικού είτε του Ποινικού Δικαίου στοχεύουν στο να τιμωρήσουν τον συκοφάντη περισσότερο παρά να αποκαταστήσουν το λάθος σε αυτόν που συκοφαντήθηκε.

²⁸ Pfeifer εναντίον Αυστρίας, Εφαρμογή 12556/03, Απόφαση 15 Νοεμβρίου 2007, παρ. 35.

²⁹ A εναντίον Νορβηγίας, Εφαρμογή. 28070/06, Απόφαση 12 Νοεμβρίου 2009, παρ. 64.

³⁰ Karako εναντίον Ουγγαρίας, Εφαρμογή 39311/05, Απόφαση 28 Απριλίου 2009.

Τα γελοία ποσά που έχουν χορηγηθεί ως αποζημίωση για συκοφαντική βλάβη σε ορισμένες δικαστικές αποφάσεις έχουν οδηγήσει στο φαινόμενο του “τουρισμού για δυσφήμιση”, όπου οι ενάγοντες ψάχνουν να βρουν το πιο προσοδοφόρο δικαστικό σύστημα, ούτως ώστε να καταθέσουν εκεί αγωγή.

Όπου είναι δυνατόν, η αποζημίωση σε περιπτώσεις δυσφήμισης δεν πρέπει να είναι χρηματική και πρέπει να στοχεύει απευθείας στην αποκατάσταση του κακού που προκλήθηκε από τη δυσφημιστική δήλωση. Αυτό προφανώς θα μπορούσε να γίνει με δημοσίευση συγγνώμης ή διόρθωσης.

Η εφαρμογή επανορθωτικών μέτρων μπορεί να θεωρηθεί ως μέρος της “αναγκαιότητας” στο τριμερές τεστ για τον περιορισμό της ελευθερίας έκφρασης. Ένας ανάλογος περιορισμός - που μπορεί να δικαιολογηθεί όταν η δυσφήμιση έχει αποδειχτεί - είναι εκείνος που είναι το λιγότερο περιοριστικός, ώστε να επιτύχει κανείς το σκοπό της επανόρθωσης της κατεστραμμένης φήμης.

Χρηματικές αποζημιώσεις - η πληρωμή των ζημιών- πρέπει λοιπόν να λαμβάνονται υπόψη μόνο, συνεπώς, όταν άλλα μικρότερα μέσα είναι ανεπαρκή να αποκαταστήσουν την βλάβη που προκλήθηκε. Η αποζημίωση για τη βλάβη που προκλήθηκε, (γνωστή ως χρηματική αποζημίωση) πρέπει να βασίζεται στην απόδειξη ότι η βλάβη πραγματικά συνέβη.

3. ΔΥΣΦΗΜΗΣΗ ΚΑΙ ΔΗΜΟΣΙΟΣ ΔΙΑΛΟΓΟΣ

Κριτική σε δημόσιους αξιωματούχους

Ιστορικά, η νομοθεσία για τη δυσφήμιση έχει προσφέρει μεγαλύτερη προστασία στους δημόσιους υπαλλήλους. Εν μέρει, το έχουν καταφέρει αυτό μέσω της έννοιας της “προσβολής”. Κριτική ενός πολιτικού ή κατόχου δημόσιου αξιώματος ορίζεται ως “προσβολή” του ίδιου του αξιώματος. Σε πολλές χώρες, αυτή η επιπλέον προστασία των δημόσιων αξιωματούχων συνεχίζεται μέχρι σήμερα.

Υπάρχουν κι άλλα πλεονεκτήματα που συχνά έχουν οι δημόσιοι αξιωματούχοι. Μπορεί να έχουν πρόσβαση σε κρατικά κονδύλια - δηλαδή χρήματα των φορολογούμενων πολιτών - με τα οποία να πληρώνουν μια αγωγή για δυσφήμιση. Μπορεί να υπάρχουν σκληρότερες τιμωρίες για εκείνους που διαπιστώθηκε ότι δυσφημούν δημόσιους αξιωματούχους.

Η Διεθνής νομολογία, παρόλ’ αυτά, έχει μετακινηθεί αποφασιστικά προς την αντίθετη κατεύθυνση. Το ΕΔΑΔ έχει διατυπώσει για περισσότερο από 25 χρόνια ότι υπάρχει πληθώρα λόγων, γιατί οι δημόσιοι αξιωματούχοι πρέπει να χαίρουν *ήσσονος* προστασίας από κριτική σε σχέση με άλλους:

Η ελευθερία του Τύπου προσφέρει στο κοινό ένα από τα καλύτερα μέσα ανακάλυψης και διαμόρφωσης γνώμης για τις απόψεις και στάσεις των πολιτικών αρχηγών. Πιο γενικά, η ελευθερία του πολιτικού διαλόγου αποτελεί θεμελιώδη έννοια μιας δημοκρατικής κοινωνίας... Τα όρια της αποδεκτής κριτικής είναι, αναλόγως, ευρύτερα σε σχέση με έναν πολιτικό παρά με ένα άτομο. Σε αντίθεση με τον τελευταίο, ο πολιτικός θέτει αναπόφευκτα και ενσυνείδητα τον εαυτό του ανοικτό σε στενό έλεγχο κάθε λέξης και πράξης του ... και, κατά συνέπεια, θα πρέπει να εμφανίσει μεγαλύτερο βαθμό ανεκτικότητας.³¹

Αυτή η αιτιολογία - από την υπόθεση *Lingens* το 1986 - έχει απήχηση σε πολυάριθμες αποφάσεις μέχρι τώρα:

---

³¹ *Lingens εναντίον Αυστρίας*.

- Η ελευθερία πολιτικού διαλόγου είναι θεμελιώδης και αναγκαία δημοκρατική αξία
- Τα όρια κριτικής για έναν πολιτικό πρέπει να είναι ευρύτερα σε σχέση με έναν ιδιώτη
- Ο πολιτικός θέτει ηθελημένα τον εαυτό του σε αυτή τη θέση και πρέπει συνεπώς να είναι πιο ανεκτικός στην κριτική.

[Ο πολιτικός] αναπόφευκτα και ενσυνείδητα θέτει τον εαυτό του ανοικτό σε στενό έλεγχο της κάθε λέξης και πράξης του και στους δημοσιογράφους και στο κοινό και πρέπει να επιδεικνύει μεγαλύτερο βαθμό ανεκτικότητας, ειδικά όταν κάνει δημόσιες δηλώσεις που είναι επιρρεπείς σε κριτική.³²

Το δόγμα ότι οι δημόσιοι αξιωματούχοι θα πρέπει να αντιμετωπίζουν ένα υψηλότερο όριο στο να αποδεικνύουν ισχυρισμούς περί δυσφήμισης προέρχεται από το Ανώτατο Δικαστήριο των Ηνωμένων Πολιτειών. Στην περίφημη υπόθεση *New York Times εναντίον Sullivan*, αποφασίστηκε ότι:

Οι δημόσιοι αξιωματούχοι, για να υποστηρίξουν μια πράξη δυσφήμισης, πρέπει να αποδείξουν την ανακρίβεια της φερόμενηςωςδυσφημιστικήςδήλωσηςκαθώςκαι“πραγματικό δόλο”, ότι δηλαδή ο κατηγορούμενος δημοσίευσε ένα ψέμα ενσυνείδητα, εν γνώσει του ότι ήταν ψευδές ή με απερίσκεπτη αδιαφορία για το αν ήταν αλήθεια ή ψέμα.

Η απόφαση επέκρινε την έννοια ότι οι κατηγορούμενοι σε υποθέσεις δυσφήμισης πρέπει να απαιτείται να αποδεικνύουν την αλήθεια των δηλώσεών τους για δημόσιους αξιωματούχους:

Σύμφωνα με ένα τέτοιο κανόνα, επίδοξοι επικριτές συμπεριφοράς επισήμων προσώπων μπορεί να αποτραπούν από το να εκφράζουν την κριτική τους, παρόλο που πιστεύεται ότι είναι αλήθεια, ακόμη και αν είναι στην πραγματικότητα αλήθεια, λόγω της αμφιβολίας του εάν μπορεί να αποδειχθεί στο δικαστήριο ή λόγω φόβου για το κόστος της πράξης τους αυτής. Έχουν την τάση να κάνουν μόνο δηλώσεις που ξεφεύγουν κατά πολύ από τη ζώνη παρανομίας. Ο κανόνας μειώνει έτσι το σθένος και περιορίζει την ποικιλία του δημόσιου διαλόγου...³³

³² *Oberschlick εναντίον Αυστρίας*, Απόφαση 23 Μαΐου 1991, Σειρά Α νο. 204

³³ *New York Times εναντίον Sullivan*, 376 US 254 (1964).

Σε μετέπειτα υπόθεση, το Ανώτατο Δικαστήριο παρέτεινε τον κανόνα *Sullivan*, ώστε να εφαρμοστεί για όλα τα “δημόσια πρόσωπα”, με την έννοια ότι τα δημόσια πρόσωπα έχουν πρόσβαση στα μέσα ενημέρωσης ώστε να αντιμετωπίζουν τις ψευδείς δηλώσεις.³⁴

ΣΗΜΕΙΟ ΣΥΖΗΤΗΣΗΣ

Είναι αλήθεια ότι όλα τα δημόσια πρόσωπα “έχουν εκθέσει με δική τους βούληση τον εαυτό τους” σε δυσφημιστικά ψεύδη; Αν το επάγγελμα της επιλογής σου είναι να είσαι ηθοποιός - ή ακόμα περισσότερο ένας επιφανής δικηγόρος - αυτό σημαίνει ότι παίζεις δίκαιο παιχνίδι; Ποια είναι τα επιχειρήματα υπέρ και κατά;

Ο συλλογισμός *Sullivan* - αν και φανερά δεν έχει δεσμευτικό προηγούμενο οπουδήποτε αλλού παρά μόνο στις Ηνωμένες Πολιτείες - επηρέασε επόμενες αποφάσεις σε υποθέσεις δυσφήμισης, όχι μόνο σε δικαστήρια του κοινού δικαίου όπως στην Αγγλία, στην Ινδία και στη Νότια Αφρική, αλλά επίσης στις Φιλιππίνες και στην Ευρώπη. Το επιχείρημα στα δικαστήρια των Ηνωμένων Πολιτειών για το βάρος της απόδειξης του ενάγοντα δεν έχει γίνει γενικά αποδεκτό. Το επιχείρημα όμως σχετικά με τη διεύρυνση της κριτικής ενός δημόσιου προσώπου έχει γίνει αποδεκτό.

Αν και το πρότυπο περί “πραγματικού δόλου” είναι ελαφρώς διαφορετικό, είναι στενά συνδεδεμένο με το πρότυπο δημοσίευσης περί “λογικής” που συζητήθηκε νωρίτερα.

Το ΕΔΑΔ έχει επηρεαστεί από τη νομολογία περί ελευθερίας του λόγου των Ηνωμένων Πολιτειών, αν και ελάχιστα ακολουθεί πλήρως την λογική της. Υπάρχει κοινό έδαφος, ωστόσο, στην πρόσθετη ελευθερία που παρέχεται στις επικρίσεις όχι μόνο των δημόσιων αξιωματούχων ή πολιτικών, αλλά και συγκεκριμένα της κυβέρνησης:

Τα όρια αποδεκτής κριτικής είναι ευρύτερα σε σχέση με την Κυβέρνηση παρά σε σχέση με ένα ιδιώτη ή ακόμα και έναν πολιτικό. Σε ένα δημοκρατικό σύστημα, οι πράξεις ή οι παραλείψεις της Κυβέρνησης πρέπει να ερευνούνται στενά όχι μόνο από τις νομοθετικές και δικαστικές αρχές, αλλά και από τον Τύπο και την κοινή γνώμη. Επιπλέον, η κυρίαρχη θέση που κατέχει η Κυβέρνηση καθιστά αναγκαία την εμφάνιση αυτοσυγκράτησης στην προσφυγή σε ποινικές

³⁴ *Gertz εναντίον Robert Welch Inc*, 418 US 323 (1974)

διαδικασίες, ειδικά όπου υπάρχουν διαθέσιμα άλλα μέσα για να απαντήσουν στις αδικαιολόγητες επιθέσεις και επικρίσεις των αντιπάλων ή των ΜΜΕ.³⁵

Αν και το ΕΔΑΔ δεν έχει πάρει θέση, η λογική τοποθέτηση είναι ότι “η Κυβέρνηση” ως ολότητα δεν θα πρέπει να έχει κανένα συμφέρον να σύρει στα δικαστήρια μια υπόθεση δυσφήμισης. Στην υπόθεση *Romanenko εναντίον Ρωσίας*, το Δικαστήριο αποφάνθηκε ότι μπορεί να υπάρχουν βάσιμοι λόγοι γι’ αυτό ως θέμα πολιτικής, αν και δεν αποφάνθηκε επί του σημείου αυτού.³⁶

Σε μια αξιοσημείωτη βρετανική περίπτωση, η Βουλή των Λόρδων διαπίστωσε ότι:

Είναι μέγιστης δημόσιας σημασίας το ότι ένα εκλεγμένο δημοκρατικά κυβερνητικό σώμα, ή οποιοδήποτε κυβερνητικό σώμα, πρέπει να είναι ανοικτό στην ανεξέλεγκτη δημόσια κριτική. Η απειλή μιας αγωγής για δυσφήμιση πρέπει αναπόφευκτα να έχει ανασταλτική επίδραση στην ελευθερία του λόγου... Αυτό που έχει περιγραφεί ως “καταστολή” που προκαλείται από την απειλή των αστικών αγωγών για προσβολή προσωπικότητας είναι πολύ σημαντικό. Αρκετά συχνά, τα γεγονότα που θα δικαιολογούσαν μια δυσφημιστική δημοσίευση είναι γνωστό πως είναι αληθινά, αλλά δεν είναι διαθέσιμα τα τεκμήρια προς κατάθεση, που θα μπορούσαν να αποδείξουν αυτά τα γεγονότα. Κάτι τέτοιο μπορεί να αποτρέψει τη δημοσίευση ζητημάτων, για τα οποία υπάρχει μεγάλη επιθυμία για δημοσιοποίηση.³⁷

Το ΕΔΑΔ έχει παραδεχτεί την δυνατότητα εταιρικών σωμάτων να μηνύουν για δυσφήμιση. Στην υπόθεση *Jerusalem*, δύο αυστριακές οργανώσεις μήνυσαν τοπικό κυβερνητικό σύμβουλο για δυσφήμιση, επειδή τις χαρακτήρισε “σέκτες”. Παρόλ’ αυτά, το Δικαστήριο αποφάνθηκε ότι υπήρξε παραβίαση των δικαιωμάτων του συμβούλου σύμφωνα με το Άρθρο 10:

Στην παρούσα υπόθεση, το Δικαστήριο παρατηρεί ότι η IPM και η VPM ήταν οργανώσεις ενεργές σε ένα πεδίο δημόσιου προβληματισμού, πιο συγκεκριμένα η πολιτική περί ναρκωτικών. Συμμετείχαν σε δημόσιες συζητήσεις για το θέμα αυτό και, όπως η Κυβέρνηση παραδέχτηκε,

³⁵ *Castells εναντίον Ισπανίας*, Απόφαση 23 Απριλίου 1992, Σειρά Α νο. 236.

³⁶ *Romanenko εναντίον Ρωσίας*, Εφαρμογή 11751/03, Απόφαση 8 Οκτωβρίου 2009.

³⁷ *Νομαρχιακό Συμβούλιο Derbyshire εναντίον Times Newspapers Ltd*, [1992] 3 All ER 65 (CA), επιβεβ.[1993] 2 WLR 449.

συνεργάζονταν με ένα πολιτικό κόμμα. Καθώς οι οργανώσεις δραστηριοποιούνταν με αυτό τον τρόπο στο δημόσιο τομέα, όφειλαν να έχουν δείξει μεγαλύτερο βαθμό ανεκτικότητας στην κριτική, όταν αντίπαλοι διαμόρφωσαν άποψη για τους σκοπούς τους, καθώς και για τα μέσα που χρησιμοποιήθηκαν στο διάλογο αυτό.³⁸

ΣΗΜΕΙΟ ΣΥΖΗΤΗΣΗΣ:

Στην περίφημη υπόθεση “McLibel”, η εταιρεία fast food McDonald’s μήνυσε δύο Βρετανούς περιβαλλοντικούς ακτιβιστές για συκοφαντική δυσφήμιση, επειδή κυκλοφόρησαν φυλλάδιο επικρίνοντας τις πρακτικές της εταιρείας για την προμήθεια των κρεάτων τους. Οι δυο ακτιβιστές δεν εκπροσωπούνταν νομικά ως επί το πλείστον, καθώς η δωρεάν νομική βοήθεια δεν είναι διαθέσιμη σε υποθέσεις δυσφήμισης, μια υπόθεση που αποτέλεσε τη μακροβιότερη στη νομική ιστορία της Βρετανίας.

Η εταιρεία “McDonalds” κέρδισε - και οι ακτιβιστές παρέπεμψαν την υπόθεσή τους στο ΕΔΑΔ. Το Δικαστήριο διαπίστωσε παραβίαση του Άρθρου 10 λόγω έλλειψης διαδικαστικής δικαιοσύνης και επιδίκασης υπέρμετρης αποζημίωσης. Δεν υπήρχε η αρχή της “ισότητας των όπλων” μεταξύ των δύο πλευρών.³⁹

Θα έπρεπε όμως να επιτρέπεται σε επιχειρήσεις να μηνύουν για δυσφήμιση, καταρχάς; Πώς μπορεί η εταιρεία McDonald’s να έχει το “δικαίωμα στην υπόληψη” με τον ίδιο τρόπο που το έχει ένα μεμονωμένο άτομο;

Προστασία του πολιτικού λόγου

Η αιτιολογία στην υπόθεση *Jerusalem* απηχεί το ευρύτερο σημείο, εντοπίζεται συχνά στις αποφάσεις του ΕΔΑΔ για υποθέσεις σχετικές με το Άρθρο 10: η σπουδαιότητα της ελευθερίας του πολιτικού λόγου. Θυμηθείτε τη συζήτηση προηγουμένως για το πώς η ελευθερία έκφρασης είναι σημαντική όχι μόνο ως ατομικό δικαίωμα, αλλά λόγω των κοινωνικών προνομίων περί ελεύθερης ροής της πληροφορίας.

³⁸ *Jerusalem εναντίον Αυστρίας*, Εφαρμογή 26958/95, Απόφαση 27 Φεβρουαρίου 2001.

³⁹ *Steel και Morris εναντίον Ηνωμένου Βασιλείου*, Εφαρμογή 68416/01, Απόφαση 15 Φεβρουαρίου 2005.

“Η ελευθερία του πολιτικού διαλόγου είναι θεμελιώδης έννοια μιας δημοκρατικής κοινωνίας”, κατέληξε το δικαστήριο σε μια από τις αξιοσημείωτες αποφάσεις σχετικές με το Άρθρο 10.⁴⁰ Όπως διατυπώθηκε σε πιο πρόσφατη απόφαση:

Το Δικαστήριο υπογραμμίζει ότι η προώθηση του ελεύθερου πολιτικού διαλόγου είναι ένα πολύ σημαντικό στοιχείο της δημοκρατικής κοινωνίας. Αγγίζει την υψηλότερη σημασία της ελευθερίας της έκφρασης στο πλαίσιο του πολιτικού διαλόγου και θεωρεί ότι πολύ ισχυροί λόγοι απαιτούνται για να δικαιολογήσουν περιορισμούς στον πολιτικό λόγο. Το να επιτραπούν ευρύτεροι περιορισμοί στον πολιτικό λόγο σε μεμονωμένες περιπτώσεις θα επιδρούσε αναμφισβήτητα στον σεβασμό για την ελευθερία της έκφρασης γενικά στο Κράτος...⁴¹

Η αρχή αυτή θεωρείται τόσο θεμελιώδης, που μπορεί να εντοπιστεί σε αποφάσεις των ανώτερων δικαστηρίων στην Ευρώπη και αλλού. Το Συνταγματικό Δικαστήριο της Ισπανίας υπογράμμισε την σπουδαιότητα.

Το Άρθρο 20 του Συντάγματος [για την ελευθερία έκφρασης]... εγγυάται την διατήρηση της ελεύθερης πολιτικής επικοινωνίας, χωρίς την οποία άλλα δικαιώματα κατοχυρωμένα από το Σύνταγμα δεν θα είχαν κανένα περιεχόμενο, τα αντιπροσωπευτικά όργανα θα υποβιβάζονταν σε άδεια κελύφη και η αρχή της δημοκρατικής νομιμότητας... που είναι η βάση ολόκληρης της δικαστικής και πολιτικής τάξης, θα ήταν εντελώς ψεύτικη.⁴²

Η αληθινή δημοκρατία μπορεί να ανθίσει μόνο σε ένα ελεύθερο μέρος συμφηφισμού ανταγωνιστικών ιδεολογιών και φιλοσοφιών - πολιτικών, οικονομικών και κοινωνικών - και σε αυτή ο Τύπος παίζει έναν σημαντικό ρόλο. Η μέρα που θα κλείσει αυτό το κέντρο επικοινωνίας, θα είναι ημέρα αναγγελίας θανάτου για τη δημοκρατία.⁴³

⁴⁰ *Lingens εναντίον Αυστρίας*.

⁴¹ *Feldek εναντίον Σλοβακίας*, Εφαρμογή 29032/95, Απόφαση 12 Ιουλίου 2001.

⁴² Υπόθεση *Voz de España*, STC of June 81, *Boletín de Jurisprudencia Constitucional* 2, 128, παρ. 3.

⁴³ Ανώτατο Δικαστήριο της Βομβάης, *Binod Rao εναντίον M R Masani* (1976) 78 Bom. LR 125.

Η ελευθερία του λόγου και της έκφρασης συνίσταται πρωτίστως όχι μόνο στην ελευθερία του πολίτη να λέει και να γράφει ό,τι θέλει, αλλά στην ελευθερία της κοινής γνώμης να ακούει και να διαβάζει ό,τι χρειάζεται... Η βασική υπόθεση σε μια δημοκρατική κοινωνία είναι ότι η κυβέρνηση πρέπει να βασίζεται στην συγκατάθεση των κυβερνωμένων. Η συγκατάθεση των κυβερνωμένων υπονοεί όχι μόνο ότι η συγκατάθεση πρέπει να είναι ελεύθερη, αλλά επίσης ότι θα πρέπει να στηρίζεται σε επαρκή πληροφόρηση και διάλογο, υποβοηθούμενοι από την ευρύτερη δυνατή διάδοση των πληροφοριών που προέρχονται από ποικίλες και ανταγωνιστικές πηγές...

...Πρέπει να υπάρχει ανεμπόδιστη δημοσίευση των ειδήσεων και των απόψεων των πολιτικών κομμάτων, που είναι επικριτικές εναντίον των πράξεων της κυβέρνησης και εκθέτουν την αδυναμία της. Η κυβέρνηση πρέπει να εμποδίζεται από την ανάληψη της κηδεμονίας του κοινού νου.⁴⁴

Προνόμιο των μελών του Κοινοβουλίου και αναφορά δηλώσεων στο Κοινοβούλιο

Όλα σχεδόν τα νομικά συστήματα περικλείουν την έννοια του προνομίου για δηλώσεις που έγιναν στο νομοθετικό σώμα και συνήθως σε άλλα παρόμοια σώματα (όπως περιφερειακά κοινοβούλια ή συμβούλια τοπικής αυτοδιοίκησης). Ο σκοπός είναι καθαρά για να προστατεύσει την ελευθερία του πολιτικού διαλόγου.

Αυτό το προνόμιο επεκτείνεται στην αναφορά των όσων έχουν ειπωθεί στο Κοινοβούλιο (ή σε άλλα σώματα που καλύπτονται από το ίδιο προνόμιο). Έτσι, ως γενική αρχή, όχι μόνο ένα μέλος του Κοινοβουλίου δεν θα είναι υπεύθυνο για κάποιο δυσφημιστικό σχόλιο που έγινε στο Κοινοβούλιο, αλλά ούτε ο δημοσιογράφος που έγραψε για τη δήλωση αυτή.

Το ΕΔΑΔ έχει υπάρξει γενικά πολύ σταθερό στην τήρηση της αρχής του κοινοβουλευτικού προνομίου σε υποθέσεις περί δυσφήμισης. Σε μια υπόθεση στο Ηνωμένο Βασίλειο, μέλος του Κοινοβουλίου διατύπωσε σειρά δηλώσεων που ήταν αρκετά επικριτικές για ένα από τα ίδια τα μέλη του. Ο βουλευτής έδωσε τόσο το όνομα όσο και τη διεύθυνση του

---

⁴⁴ *M Joseph Perera & Ors εναντίον Γενικού Εισαγγελέα*, Εφ. 107-109/86, (SC) Απόφαση 25 Μαΐου 1987.

μέλους, με αποτέλεσμα η ίδια στη συνέχεια να αποτελέσει αντικείμενο επιστολών μίσους και ευρείας επικριτικής κάλυψης από τα ΜΜΕ. Το Δικαστήριο δεν έκρινε ότι τα δικαιώματά της σύμφωνα με το Άρθρο 6 (1)- το δικαίωμα να ασκήσει πολιτική αγωγή εκδικαζόμενη από δικαστή- είχαν παραβιαστεί, καθώς η προστασία του κοινοβουλευτικού προνομίου ήταν "απαραίτητη σε μια δημοκρατική κοινωνία".⁴⁵

Σύμφωνα με τα παραπάνω, το Δικαστήριο θεωρεί ότι ένας κανόνας της βουλευτικής ασυλίας, η οποία είναι συνεπής και αντικατοπτρίζει γενικά αναγνωρισμένους κανόνες μεταξύ των υπογραφόντων κρατών, του Συμβουλίου της Ευρώπης και της Ευρωπαϊκής Ένωσης, δεν μπορεί κατ' αρχήν να θεωρηθεί ως επιβολή δυσανάλογου περιορισμού στο δικαίωμα πρόσβασης σε δικαστήριο, όπως κατοχυρώνεται στο άρθρο 6 § 1...⁴⁶

Στην υπόθεση *Jerusalem* από την Αυστρία, το Δικαστήριο έκρινε ότι ο ενάγων είχε προνόμιο, ακόμα και αν οι φερόμενες δυσφημιστικές δηλώσεις έγιναν κατά τη διάρκεια συνεδρίασης του Δημοτικού Συμβουλίου της Βιέννης και όχι του κοινοβουλίου. Αυτό δικαιολογήθηκε ως εξής:

Από αυτή την άποψη, το Δικαστήριο διακηρύσσει ότι καθώς η ελευθερία έκφρασης είναι σημαντική για τον καθένα, είναι ιδιαίτερα σημαντική για έναν εκλεγμένο αντιπρόσωπο του λαού. Αυτός ή αυτή αντιπροσωπεύει το εκλογικό σώμα, εφιστά την προσοχή στις ανησυχίες του και υπερασπίζεται τα συμφέροντά του. Αναλόγως, παρεμβολές στην ελευθερία της έκφρασης ενός μέλους της αντιπολίτευσης του κοινοβουλίου, όπως του ενάγοντος, απαιτούν εξονυχιστικό έλεγχο εκ μέρους του Δικαστηρίου...⁴⁷

Ιδιωτικότητα των δημόσιων προσώπων

Η ιδιωτικότητα των δημόσιων προσώπων είναι μια θεώρηση που χρησιμοποιείται μερικές φορές για να περιορίσει αναφορές των μέσων ενημέρωσης. Αυτό, φυσικά είναι αρκετά διακριτό από την υπόληψη, αλλά στην πράξη μπορεί να είναι έννοιες αλληλένδετες μερικές φορές. Η ιδιωτικότητα προστατεύεται ρητά υπό το Άρθρο 8 της ΕΣΔΑ - και συνεπώς εμπίπτει στα "δικαιώματα και την υπόληψη τρίτων".

⁴⁵ Α εναντίον Ηνωμένου Βασιλείου, Εφαρμογή 35373/97, Απόφαση 17 Δεκεμβρίου 2002.

⁴⁶ ό.π., παρ. 83

⁴⁷ Jerusalem εναντίον Αυστρίας, παρ. 36.

Όπως έχουμε δει, το ΕΔΑΔ έχει συχνά υπογραμμίσει ότι τα δημόσια πρόσωπα πρέπει να υπόκεινται σε ευρύτερη κριτική σε σχέση με τρίτους. Έχουμε επίσης απαντήσει στην ερώτηση του τι συνιστά ένα δημόσιο πρόσωπο. Σίγουρα θα περιλαμβάνει τους πολιτικούς. Αλλά θα περιελάμβανε, για παράδειγμα, μέλη των οικογενειών των πολιτικών;

Ή άλλων ατόμων που εμπλέκονται ιδιωτικά με πολιτικούς (ίσως σε εξωσυζυγικές σχέσεις);

Το ΕΔΑΔ αποφάνθηκε για την υπόθεση μιας αυστριακής εφημερίδας, που τιμωρήθηκε για παραβίαση της ιδιωτικότητας ενός πολιτικού. Η εφημερίδα δημοσίευσε μια φωτογραφία του πολιτικού συνοδευόμενη από ένα άρθρο, το οποίο ισχυριζόταν ότι κάποια εισοδήματά του είχαν αποκτηθεί παράνομα. Τα εθνικά Δικαστήρια αποφάνθηκαν ότι, αν και ήταν μέλος του Κοινοβουλίου, δεν ήταν ευρέως γνωστός στο κοινό.

Η εφημερίδα παραβίαζε την ιδιωτικότητά του δημοσιεύοντας μια φωτογραφία του *στο πλαίσιο των επικριτικών ισχυρισμών*.

Δεν αποτελεί έκπληξη ότι, δεδομένης της προηγούμενης νομολογίας του, το Δικαστήριο έκρινε ότι σύμφωνα με το άρθρο 10 τα δικαιώματα της εφημερίδας είχαν παραβιαστεί.⁴⁸

Προσβολή Θεσμών

Η αρχή ότι ο πολιτικός λόγος πρέπει να προστατεύεται είναι καλά εδραιωμένη και σε ευρωπαϊκό επίπεδο και σε πολλές εθνικές δικαιοδοσίες. Είναι περίεργο, λοιπόν, ότι πρέπει να συνεχίσει να συνυπάρχει με την ιδέα ότι είναι πιθανό να δυσφημίζει ή να κατηγορεί κανείς αξιώματα, θεσμούς ή ακόμα και σύμβολα.

Θεωρείται ο Πρόεδρος της Γαλλίας πολιτικός (άρα απαιτείται να είναι ανεκτικός σε μεγαλύτερη κριτική σε σχέση με ένα συνηθισμένο πρόσωπο); Ή αποτελεί εθνικό σύμβολο ή αξίωμα (άρα χαίρει μεγαλύτερης προστασίας); Ο Γαλλικός νόμος του Τύπου του 1881 παρείχε προστασία της προεδρίας ως σύμβολο.

Το 2008, ο Γάλλος αγρότης και πολιτικός ακτιβιστής Hervé Eon είχε υψώσει ένα μικρό πλακάτ, καθώς πλησίαζε μια ομάδα συμπεριλαμβανομένου του Προέδρου Νικολά Σαρκοζί. Το πλακάτ έλεγε: "Casse-toi rauv' con"

⁴⁸ *Krone Verlag GmbH & Co. KG εναντίον Αυστρίας*, Εφαρμογή 35373/97, Απόφαση 26 Φεβρουαρίου 2002.

(“Άντε χάσου, αξιολύπητο καθίκι”). Η φράση αυτή είχε προηγουμένως διατυπωθεί σε μια εκπομπή περί γεωργίας από τον Σαρκοζί προς έναν αγρότη, ο οποίος αρνήθηκε να τον χαιρετήσει με χειραψία.

Ο Eon κατηγορήθηκε σύμφωνα με τον νόμο του Άρθρου 26 το 1881. Με αυτή την κατηγορία, δεν υπάρχει καμία δυνατότητα να επικαλεστεί την αλήθεια (σε αντίθεση με μια συνηθισμένη υπόθεση δυσφήμισης). Από την άλλη μεριά, είναι απαραίτητο να να εδραιωθεί *mens rea*, ο “ένοχος νους” της κατηγορίας, ότι δηλαδή ο κατηγορούμενος ενήργησε κακόβουλα. Ο Eon καταδικάστηκε και του επιβλήθηκε πρόστιμο με αναστολή. Ύστερα από ανεπιτυχείς αναιρέσεις στα εθνικά δικαστήρια, η υπόθεση παραπέμφθηκε στο Ευρωπαϊκό Δικαστήριο των Ανθρώπων Δικαιωμάτων.

Το ΕΔΑΔ αποφάνθηκε υπέρ του Eon. Υποστήριξε ότι “η επανάληψη της φράσης που προηγουμένως είχε ειπωθεί από τον Πρόεδρο δεν μπορεί να θεωρηθεί ότι στοχοποίησε την προσωπική ζωή ή υπόληψη του τελευταίου ή ότι προέβη απλώς σε μια ανώφελη προσωπική επίθεση εναντίον του... η πρόθεση του προσφεύγοντος ήταν να ασκήσει δημόσια κριτική πολιτικής φύσεως προς την κεφαλή του Κράτους.”⁴⁹

Το Δικαστήριο θεωρεί ότι οι ποινικές κυρώσεις για συμπεριφορά όπως αυτή του προσφεύγοντος στην παρούσα υπόθεση είναι πιθανόν να έχουν ως αποτέλεσμα την καταστολή σατιρικών μορφών έκφρασης που συνδέονται με επίκαιρα θέματα. Τέτοιες μορφές έκφρασης μπορούν να παίξουν πολύ σημαντικό ρόλο σε ανοικτή συζήτηση θεμάτων δημόσιου ενδιαφέροντος, ένα απαραίτητο στοιχείο για τη δημοκρατική κοινωνία...⁵⁰

Δυστυχώς, το ΕΔΑΔ στην υπόθεση Eon δεν πήγε αρκετά μακριά, όπως στην προηγούμενη υπόθεση *Colombani* από τη Γαλλία. Στην τελευταία, το πρόβλημα ήταν το τμήμα της Νομοθεσίας περί Τύπου, που ποινικοποιεί την προσβολή ξένου αρχηγού κράτους.

Ένας δημοσιογράφος της εφημερίδας *Le Monde* είχε καταδικαστεί για προσβολή του Βασιλιά του Μαρόκου σε ένα άρθρο σχετικό με εμπόριο ναρκωτικών στην χώρα, που στηριζόταν σε επίσημη αναφορά.

Τα γαλλικά Δικαστήρια ήταν επικριτικά του γεγονότος ότι το ρεπορτάζ στη *Le Monde* απλά αναπαρήγαγε το περιεχόμενο της επίσημης αναφοράς,

⁴⁹ Eon εναντίον Γαλλίας, παρ. 57-58.

⁵⁰ ό.π.. παρ. 60-61.

στην οποία βασιζόταν, χωρίς χωριστή προσπάθεια επαλήθευσης των εκεί διατυπώσεων. Το ΕΔΑΔ εξέφρασε ότι αυτό ήταν παράλογο - ο Τύπος είχε το δικαίωμα να θεωρήσει τα εν λόγω έγγραφα ως αξιόπιστα και δεν είναι υποχρεωμένος να ελέγχει κάθε ισχυρισμό.

Το Δικαστήριο κατέληξε ότι το αδίκημα της προσβολής σε ξένους ηγέτες:

...είναι να προσδώσουν ένα ειδικό νομικό καθεστώς για τους αρχηγούς Κρατών, θωρακίζοντάς τους από την κριτική αποκλειστικά λόγω του αξιώματος ή της θέσεώς τους, ανεξάρτητα από το αν η κριτική είναι δικαιολογημένη. Αυτό, από μια άποψη, φτάνει να προσδίδει σε αρχηγούς ξένων Κρατών ειδικό προνόμιο, που δεν μπορεί να συμβιβαστεί με τις σύγχρονες πρακτικές και πολιτικές αντιλήψεις. Όποιο και αν είναι το προφανές ενδιαφέρον που έχει κάθε Κράτος στη διατήρηση φιλικών σχέσεων εμπιστοσύνης με τους ηγέτες των άλλων Κρατών μελών, ένα τέτοιο προνόμιο υπερβαίνει ό, τι είναι απαραίτητο για το συγκεκριμένο στόχο που πρέπει να επιτευχθεί.⁵¹

Σε μια εν μέρει μειοψηφική απόφαση στην υπόθεση *Eon*, ο Ιρλανδός Δικαστής Power-Forde υποστήριξε ότι θα έπρεπε να εφαρμοστεί παρόμοια συλλογιστική. Το Δικαστήριο δεν αξιοποίησε την αιτιολογία στην υπόθεση *Colombani*, επειδή αυτή η υπόθεση αφορούσε την ελευθερία του Τύπου, ενώ στην υπόθεση του *Eon* όχι. Ωστόσο, ο Δικαστής Power-Forde διατύπωσε ότι οι ίδιες αρχές εφαρμόστηκαν σε σχέση με την ξεπερασμένη και αδικαιολόγητη θωράκιση των αρχηγών Κρατών από σφοδρή κριτική.⁵²

Σε μια άλλη υπόθεση που αφορά προσβολή αρχηγού Κράτους, το ΕΔΑΔ ήταν πολύ απόλυτο, κρίνοντας ότι το κράτος είχε παραβιάσει το άρθρο 10. Η περίπτωση του *Otegi Mondragon* προερχόταν από την Ισπανία, όπου ο αρχηγός Κράτους, ο μονάρχης, δεν είναι πολιτικός, αλλά κατέχει συνταγματικά ουδέτερο ρόλο.

Σε αυτή την περίπτωση, ο *Mondragon*, ένας Βάσκος εθνικιστής πολιτικός, είχε κατηγορηθεί για προσβολή του Βασιλιά Χουάν Κάρλος, όταν αναφέρθηκε σε αυτόν ως έναν επικεφαλής κράτους, που βασάνιζε Βάσκους εθνικιστές και έδινε ασυλία στους βασανιστές. Αν

⁵¹ *Colombani εναντίον Γαλλίας*, Εφαρμογή 51279/99, Απόφαση 25 Ιουνίου 2002, παρ.66-68.

⁵² *Eon εναντίον Γαλλίας*, Δικαστής Power-Forde, μερικώς διαφωνούσα άποψη.

και αθώθηκε από Δικαστήριο της χώρας των Βάσκων, ένα ανώτερο δικαστήριο τον καταδίκασε και του υπέβαλε ποινή φυλάκισης ενός χρόνου, καθώς και αφαίρεση του δικαιώματος του εκλέγεσθαι.

Το ΕΔΑΔ με μια έντονα διατυπωμένη κρίση, επανέλαβε τη συλλογιστική του σε μια προηγούμενη τουρκική υπόθεση (*Pakdemirli*)⁵³ και αποφάνθηκε υπέρ του Otegi Mondragon:

Το γεγονός ότι ο Βασιλιάς κατέχει ουδέτερη θέση σε έναν πολιτικό δημόσιο διάλογο και ενεργεί ως διαιτητής και σύμβολο της ενότητας του Κράτους δε θα πρέπει να τον θωρακίζει από κάθε κριτική ενάντια στην άσκηση των επίσημων καθηκόντων του ή - στη συγκεκριμένη περίπτωση - για την ικανότητά του ως εκπροσώπου του Κράτους που συμβολίζει, κυρίως από πρόσωπα που αμφισβητούν με νόμιμο τρόπο τις συνταγματικές δομές του κράτους, συμπεριλαμβανομένης της μοναρχίας...Το γεγονός ότι ο Βασιλιάς δεν "φέρει υπαιτιότητα" σύμφωνα με το Ισπανικό Σύνταγμα, ειδικά όσον αφορά το Ποινικό Δίκαιο, δεν μπορεί να λειτουργεί ως εμπόδιο στον ελεύθερο δημόσιο διάλογο, που αφορά πιθανή θεσμική ή ακόμα και συμβολική ευθύνη εκ μέρους του λόγω της θέσης του στην κεφαλή του Κράτους, που απαιτεί σεβασμό στην προσωπική του υπόληψη.⁵⁴

Ο Τύπος ως δημόσιος φύλακας

Σε μια απόφαση πριν από 20 χρόνια και παραπάνω, το ΕΔΑΔ προχώρησε ένα βήμα παραπέρα το σκεπτικό της προστασίας του πολιτικού λόγου.

Η υπόθεση αφορούσε έναν Ισλανδό συγγραφέα ονόματι Thorgeir Thorgeirson, ο οποίος είχε γράψει άρθρα στον Τύπο σχετικά με το θέμα της βιαιότητας της αστυνομίας εναντίον υπόπτων. Είχε καταδικαστεί στα εθνικά δικαστήρια με την κατηγορία της δυσφήμισης μελών της Αστυνομίας του Ρέικιαβικ. Όταν η υπόθεση έφτασε στο Ευρωπαϊκό Δικαστήριο, οι δικηγόροι της ισλανδικής Κυβέρνησης υποστήριξαν, μεταξύ άλλων, ότι η υπόθεση ήταν διαφορετική από προηγούμενες υποθέσεις του ΕΔΑΔ (όπως η υπόθεση *Lingens*), διότι δεν συνεπαγόταν *πολιτικό* λόγο, για τον οποίο το Δικαστήριο είχε αποφανθεί ότι είχε ειδική προστασία.

⁵³ *Pakdemirli εναντίον Τουρκίας*, Εφαρμογή 35839/97, Απόφαση 22 Φεβρουαρίου 2005.

⁵⁴ *Otegi Mondragon εναντίον Ισπανίας*, Εφαρμογή 2034/07, Απόφαση 15 Μαρτίου 2011, παρ. 56.

Το Δικαστήριο δεν πείστηκε από αυτό το επιχείρημα και χρησιμοποίησε την κρίση του για να αναπτύξει ένα νέο δόγμα, το οποίο έχει αναφερθεί σε πολυάριθμες μεταγενέστερες υποθέσεις. Αναφέρθηκε στην σπουδαιότητα του ρόλου των ΜΜΕ ως “δημόσιου φύλακα” σε σημαντικά ζητήματα - όχι μόνο πολιτικά αλλά και άλλα θέματα δημόσιου προβληματισμού, όπως αυτά στα άρθρα του *Thorgeirson*:

Ενώ ο Τύπος δεν πρέπει να ξεπερνάει τα όρια που έχουν τεθεί, μεταξύ άλλων, για την “προστασία της υπόληψης... τρίτων”, έχει ωστόσο καθήκον να μεταδίδει πληροφορίες και ιδέες για ζητήματα δημόσιου ενδιαφέροντος. Όχι μόνο φέρει την ευθύνη να μεταδίδει τέτοιου είδους πληροφορίες και ιδέες, αλλά και η κοινή γνώμη έχει επίσης το δικαίωμα να τις λαμβάνει. Σε διαφορετική περίπτωση, ο Τύπος θα μπορούσε να διαδραματίσει το ζωτικό του ρόλο ως “δημόσιου φύλακα”...⁵⁵

Σε μια άλλη υπόθεση, σχεδόν σύγχρονη με την υπόθεση *Thorgeirson*, το Δικαστήριο κλήθηκε να αποφανθεί για μια υπόθεση που αφορούσε μια έκθεση σχετικά με τη φερόμενη σκληρότητα που πραγματοποιούνταν το κυνήγι της νορβηγικής φώκιας. Το ρεπορτάζ στην εφημερίδα *Bladet Tromso* στηριζόταν ως επί το πλείστον σε μια δημοσίευτη επίσημη αναφορά από τον δημοσιογράφο Odd Lindberg, που είχε διαρρεύσει. Η εφημερίδα και ο συντάκτης της μηνύθηκαν για δυσφήμιση από μέλη του πληρώματος ενός αλιευτικού σκάφους, των οποίων οι πρακτικές περιγράφηκαν στο άρθρο Lindberg. Το Δικαστήριο αποφάνθηκε με ένα πολύ παρόμοιο ύφος όπως στην υπόθεση *Thorgeirson*:

Λαμβάνοντας υπόψη τους ποικίλους παράγοντες που περιορίζουν την πιθανή βλάβη της ατομικής υπόληψης του κυνηγού φώκιας και της κατάστασης όπως παρουσιάζεται στην *Bladet Tromso* τον σχετικό χρόνο, το Δικαστήριο θεωρεί ότι η εφημερίδα θα μπορούσε εύλογα να επικαλεστεί την επίσημη αναφορά Lindberg, χωρίς να απαιτείται να διεξάγει την δική του έρευνα για την ακρίβεια των αναφερόμενων γεγονότων. Δεν βλέπει τον λόγο να αμφιβάλλει ότι η εφημερίδα ενήργησε καλή τη πίστει στο θέμα αυτό.⁵⁶

Σχετικά με τη δημοσίευση των ισχυρισμών που θεωρήθηκαν ότι βλάπτουν την υπόληψη κάποιων μελών του πληρώματος, η συλλογιστική του

⁵⁵ *Thorgeirson εναντίον Ισλανδίας*, παρ. 63.

⁵⁶ *Bladet Tromso και Stensaas εναντίον Νορβηγίας*, Εφαρμογή 21980/93, Απόφαση 20 Μαΐου 1999.

Δικαστηρίου εξαρτιόταν (όπως συνηθίζεται σε τέτοιες περιπτώσεις) στο εάν οι περιορισμοί στην ελευθερία της έκφρασης που προέκυπταν από τις υποθέσεις δυσφήμισης ήταν "απαραίτητες σε μια δημοκρατική κοινωνία". Με τον τρόπο αυτό, έλαβε υπόψη το τεράστιο ενδιαφέρον της κοινής γνώμης που εμπλέκεται στην υπόθεση - αν και όχι απαραίτητως με συμπάθεια την εκδοτική γραμμή της *Bladet Tromsø*:

Το Δικαστήριο πρέπει να λάβει υπόψη το συνολικό πλαίσιο, στο οποίο έγιναν οι εν λόγω δηλώσεις. Συνεπώς, το περιεχόμενο των επίδικων άρθρων δεν μπορεί να εξεταστεί χωριστά από την αντιπαράθεση που υπήρχε σχετικά με το κυνήγι της φώκιας εκείνη την περίοδο στη Νορβηγία και στο Tromsø, το κέντρο του εμπορίου στη Νορβηγία. Πρέπει επίσης να υπομνησθεί ότι το Άρθρο 10 εφαρμόζεται όχι μόνο στην πληροφόρηση ή στις ιδέες που γίνονται ευχάριστα δεκτές ή θεωρούνται αβλαβείς ή αδιάφορες, αλλά και σε εκείνες που προσβάλλουν, σοκάρουν ή ενοχλούν το Κράτος ή οποιοδήποτε τμήμα του πληθυσμού...⁵⁷

Φαίνεται ότι η ώθηση των επίδικων άρθρων δεν έγινε κατά κύριο λόγο για να κατηγορήσει συγκεκριμένα άτομα για διάπραξη αδικημάτων εναντίον των κανονισμών του κυνηγιού φώκιας ή βιαιότητας προς τα ζώα... Τα επίδικα άρθρα ήταν μέρος ενός συνεχούς διαλόγου εμφανούς ανησυχίας στο τοπικό, εθνικό και διεθνές κοινό, στο οποίο αναφέρθηκαν οι απόψεις μιας ευρείας επιλογής ενδιαφερόμενων φορέων.⁵⁸

Σχετικά με τα γεγονότα της παρούσας υπόθεσης, το Δικαστήριο δεν μπορεί να κρίνει ότι το αδιαμφισβήτητο ενδιαφέρον των μελών του πληρώματος για την προστασία της υπόληψής τους ήταν επαρκές για να αντισταθμίσουν το ζωτικό δημόσιο συμφέρον για να διασφαλιστεί μια τεκμηριωμένη δημόσια συζήτηση σχετικά με ένα θέμα τοπικού, εθνικού, καθώς και διεθνούς ενδιαφέροντος.⁵⁹

Ένα από τα συγκεκριμένα σημεία ενδιαφέροντος αυτής της υπόθεσης, παρόλ' αυτά, είναι ότι μειονότητα του Δικαστικού εδράνου διαφώνησε έντονα με την απόφαση. Η μειοψηφούσα απόφαση κατέληξε στο συμπέρασμα ότι η απόφαση έστειλε ένα άσχημο μήνυμα προς τα ευρωπαϊκά μέσα ενημέρωσης, ενθαρρύνοντάς τα να αγνοούν τις βασικές ηθικές αρχές του επαγγέλματος.

---

⁵⁷ ό.π., παρ. 62

⁵⁸ ό.π., παρ. 63

⁵⁹ ό.π., παρ. 73

ΣΗΜΕΙΟ ΣΥΖΗΤΗΣΗΣ:

Τι είναι το δημόσιο ενδιαφέρον; Σε τι διαφέρει από αυτό που ενδιαφέρει το κοινό; Πώς θα δομούσατε ένα επιχείρημα περί “δημόσιου ενδιαφέροντος” για την υπεράσπιση μιας υπόθεσης, για παράδειγμα, σκανδάλων στην προσωπική ζωή ενός πολιτικού;

Θρησκευτική δυσφήμιση

Πολλά ευρωπαϊκά κράτη-μέλη έχουν νομοθεσία για την απαγόρευση της εξύβρισης της θρησκείας, ενώ στην κοινή νομοθεσία υπάρχει το ποινικό αδίκημα της βλάσφημης συκοφαντίας.

Λόγω του δόγματος του “περιθωρίου εκτίμησης”, το ΕΔΑΔ είναι πολύ διστακτικό να αποφανθεί εναντίον κρατών για θέματα βλασφημίας και εξύβρισης θρησκειών. Επειδή αυτό εμπίπτει στον τομέα των “δημόσιων ηθών”, το Δικαστήριο συχνά αρνείται να επέμβει σε αποφάσεις που λαμβάνονται σε εθνικό επίπεδο:

Η απουσία ενιαίας ευρωπαϊκής αντίληψης των απαιτήσεων της προστασίας των δικαιωμάτων τρίτων σε σχέση με επιθέσεις ενάντια στις θρησκευτικές πεποιθήσεις τους διευρύνει το συμβαλλόμενο περιθώριο εκτίμησης των κρατών-μελών, όταν ρυθμίζουν την ελευθερία της έκφρασης σε σχέση με θέματα που ενδέχεται να προσβάλουν τις προσωπικές πεποιθήσεις στη σφαίρα των ηθών ή της θρησκείας...⁶⁰

Το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο των Ανθρώπινων Δικαιωμάτων εφαρμόζει ένα δόγμα του “περιθωρίου εκτίμησης”. Αυτό αναφέρεται στην ευελιξία που υφίσταται στα κράτη που εφαρμόζουν την Ευρωπαϊκή Σύμβαση στα Ανθρώπινα Δικαιώματα. Το περιθώριο σε υποθέσεις που αφορούν τον πολιτικό λόγο, για παράδειγμα, θα είναι πολύ μικρό, επειδή αυτό θεωρείται ως κοινή αξία μεγίστης σημασίας. Το περιθώριο θα είναι αρκετά μεγαλύτερο για υποθέσεις που αφορούν “δημόσια ήθη”, επειδή αυτός είναι ένας τομέας μεγάλης πολιτισμικής διαφοράς μεταξύ των ευρωπαϊκών χωρών.

Σε πρόσφατες υποθέσεις, ωστόσο, το Δικαστήριο δίσταζε να αποφανθεί για την εξύβριση θρησκειών. Σε μια γαλλική υπόθεση, στην οποία ο

⁶⁰ *Giniewski εναντίον Γαλλίας*, Εφαρμογή 64016/00, Απόφαση 31 Ιανουαρίου 2006, παρ. 44.

ο συγγραφέας δημοσίευσε ένα άρθρο εξετάζοντας επικριτικά το Ρωμαιοκαθολικό δόγμα και συνδέοντάς το με τον αντισημιτισμό και το Ολοκαύτωμα, το Δικαστήριο αποφάνθηκε ότι η ετυμηγορία για προσβολή θρησκείας αποτελούσε παραβίαση του Άρθρου 10. Ενώ επικαλέστηκε το δόγμα του “περιθωρίου εκτίμησης”, το Δικαστήριο υπογράμμισε ακόμα τη σημασία μιας φιλελεύθερης εφαρμογής του άρθρου 10 σχετικά με θέματα κοινού ενδιαφέροντος (εκ των οποίων το Ολοκαύτωμα είναι αναμφίβολα ένα):

Σκεπτόμενοι τις καταστροφικές συνέπειες ενός συγκεκριμένου δόγματος, το εν λόγω άρθρο συνέβαλε στη συζήτηση ποικίλων πιθανών λόγων πίσω από την εξολόθρευση των Εβραίων στην Ευρώπη, ένα θέμα αδιαμφισβήτητου δημόσιου ενδιαφέροντος σε μια δημοκρατική κοινωνία. Σε τέτοια ζητήματα, περιορισμοί στην ελευθερία της έκφρασης πρέπει να ερμηνεύονται στενά. Παρά το ότι το ζήτημα που τίθεται στην παρούσα υπόθεση αφορά ένα δόγμα που επικυρώθηκε από την Καθολική Εκκλησία, συνεπώς ένα θρησκευτικό θέμα, η ανάλυση του εν λόγω άρθρου δείχνει ότι δεν περιέχει επιθέσεις σε θρησκευτικές πεποιθήσεις, αλλά μια άποψη που ο προσφεύγων προτίθεται να εκφράσει ως δημοσιογράφος και ιστορικός. Ακολουθώς, το Δικαστήριο κρίνει ότι είναι απαραίτητο σε μια δημοκρατική κοινωνία ότι μια συζήτηση σχετικά με τα αίτια των πράξεων ιδιαίτερης βαρύτητας, που ανέρχονται σε εγκλήματα κατά της ανθρωπότητας, πρέπει να μπορούν να λαμβάνουν χώρα ελεύθερα...⁶¹

Σε υπόθεση από τη Σλοβακία, ένας συγγραφέας δημοσίευσε ένα άρθρο κατηγορώντας την κεφαλή της Ρωμαιοκαθολικής Εκκλησίας ότι επικαλέστηκε λόγους ηθικής για την απαγόρευση μιας κινηματογραφικής αφίσας και αργότερα της ίδιας της ταινίας. Καταδικάστηκε με την κατηγορία της “εξύβρισης έθνους, φυλής και πεποιθήσεων”, βάσει του ότι η κριτική προς έναν εκκλησιαστικό ηγέτη ισοδυναμούσε με προσβολή προς την ίδια τη θρησκεία. Το ΕΔΑΔ απέρριψε τη συλλογιστική αυτή και αποφάνθηκε ότι υπήρξε παραβίαση του Άρθρου 10:

Η έντονα διατυπωμένη υποτιμητική γνώμη του κατηγορουμένου σχετίστηκε αποκλειστικά με το πρόσωπο ενός υψηλού εκπροσώπου της Καθολικής Εκκλησίας στη Σλοβακία. Σε αντίθεση με τις αποφάσεις των εγχώριων δικαστηρίων, το Δικαστήριο δεν πείστηκε ότι με τις δηλώσεις

⁶¹ ό.π., παρ. 51.

του ο προσφεύγων έκρινε αναξιόπιστο και υποτίμησε ένα τμήμα του πληθυσμού λόγω της καθολικής πίστης του.

[...] Το γεγονός ότι μερικά μέλη της Καθολικής Εκκλησίας θα μπορούσαν να έχουν προσβληθεί από την κριτική του προσφεύγοντος προς τον Αρχιεπίσκοπο και από τη δήλωσή του ότι δεν κατάλαβε γιατί απλοί Καθολικοί δεν έφευγαν από την Εκκλησία αυτή, μιας και ηγούνταν αυτής ο Αρχιεπίσκοπος J. Sokol, δεν μπορεί να επηρεάσει τη θέση. Το Δικαστήριο αποδέχεται το επιχείρημα του προσφεύγοντος ότι το άρθρο ούτε ενεπλάκη αδικαιολόγητα με το δικαίωμα των πιστών να εκφράζουν και να ασκούν τη θρησκεία τους ούτε υποβάθμισε το περιεχόμενο της θρησκευτικής τους πίστης...⁶²

Αυτές οι πρόσφατες υποθέσεις έρχονται σε αντίθεση με προηγούμενες αποφάσεις του ΕΔΑΔ. Σε μια αυστριακή υπόθεση, το Δικαστήριο αρνήθηκε να διαπιστώσει ότι η κατάσχεση μιας ταινίας, που θεωρούνταν ότι προσβάλλει τους Ρωμαιοκαθολικούς, ήταν μια παραβίαση του Άρθρου 10. Κατά την άσκηση του δικαιώματος στην ελευθερία της έκφρασης, οι άνθρωποι είχαν την υποχρέωση να αποφύγουν όσο το δυνατόν περισσότερο εκφράσεις, που είναι αδικαιολόγητα προσβλητικές προς τρίτους και ως εκ τούτου αποτελούν παραβίαση των δικαιωμάτων τους και οι οποίες δεν συμβάλλουν σε οποιαδήποτε μορφή δημόσιου διαλόγου, ικανού για την προώθηση της προόδου στις ανθρώπινες σχέσεις. Ούτως εχόντων των πραγμάτων, ως θέμα αρχής, μπορεί να θεωρηθεί αναγκαία σε ορισμένες δημοκρατικές κοινωνίες η επιβολή κυρώσεων ή ακόμη και η παρεμπόδιση καταχρηστικών επιθέσεων σε αντικείμενα θρησκευτικής λατρείας, με την προϋπόθεση πάντα ότι κάθε "επισημότητα", "συνθήκες", "περιορισμός" ή "ποινή" που επιβάλλεται να είναι ανάλογη προς τον επιδιωκόμενο θεμιτό σκοπό.⁶³

Το Δικαστήριο κατέληξε σε παρόμοιο συμπέρασμα σε βρετανική υπόθεση, που περιλάμβανε μια μικρή ταινία ερωτικού περιεχομένου, που είχε απαγορευτεί με την ιδέα ότι θα ήταν ένοχη ποινικού αδικήματος για βλάσφημη συκοφαντική δυσφήμιση.⁶⁴

---

⁶² *Klein εναντίον Σλοβακίας*, Εφαρμογή 72208/01, Απόφαση 31 Οκτωβρίου 2006, παρ. 51-52.

⁶³ *Otto-Preminger-Institut εναντίον Αυστρίας*, Εφαρμογή 13470/87, Απόφαση 20 Σεπτεμβρίου 1994, παρ. 49

⁶⁴ *Wingrove εναντίον Ηνωμένου Βασιλείου*, Εφαρμογή 17419/90, Απόφαση 25 Νοεμβρίου 1996.

4. ΕΙΔΗ ΔΥΣΦΗΜΙΣΤΙΚΟΥ ΥΛΙΚΟΥ

Απόψεις εναντίον γεγονότων

Συζητήσαμε πώς η υπεράσπιση της αλήθειας πρέπει να είναι απόλυτη στις υποθέσεις δυσφήμισης. Δηλαδή: αν γράψω ότι ο Υπουργός καταχράστηκε χρήματα, τότε δεν μπορώ να τον έχω δυσφημήσει, εάν αυτό μπορεί να αποδειχτεί ότι είναι αλήθεια.

Τι γίνεται όμως, εάν η δυσφημιστική δήλωσή μου δεν ήταν γεγονός που μπορούσε να επαληθευτεί ή να διαψευστεί, αλλά μια άποψη; Τι γίνεται, εάν αποκαλέσω τον Υπουργό “αξιολύπητο καθίκι”;

Η επακόλουθη περίπτωση είναι σαφές ότι δεν πρόκειται να περιστρέφεται γύρω από το να αποδείξει κατά πόσον ή όχι ο ενάγων είναι “ένα αξιολύπητο καθίκι”. Ο ίδιος θα ισχυριστεί ότι τον έχω αδικαιολόγητα προσβάλλει. Εάν η υπόθεση φτάσει κάποια στιγμή στο Ευρωπαϊκό Δικαστήριο Ανθρώπινων Δικαιωμάτων, το πιο πιθανό είναι ότι θα γίνει δεκτή η ελευθερία της έκφρασής μου, όχι το δικαίωμά του στην υπόληψη. (Το Δικαστήριο θα καταλήξει πιθανόν, ότι ως πολιτικός, πρέπει να είναι προετοιμασμένος να ανέχεται τέτοιες κατηγορίες. Και αν, όπως στην υπόθεση Σαρκοζί, ήταν μια φράση που είχε χρησιμοποιήσει κι ο ίδιος, οι δικαστές μπορεί, με το δικό τους μετριοπαθή τρόπο, να πουν στον Υπουργό να έχει αίσθηση του χιούμορ).

Το ΕΔΑΔ έχει ένα μακροχρόνια καθιερωμένο δόγμα και διαχωρίζει γεγονότα και αξιολογες κρίσεις:

[Μια] προσεκτική διάκριση πρέπει να γίνει μεταξύ γεγονότων και αξιολογών κρίσεων. Η ύπαρξη γεγονότων μπορεί να αποδειχτεί, ενώ η αλήθεια των αξιολογών κρίσεων δεν επιδέχεται απόδειξης... Σχετικά με τις αξιολογες κρίσεις, αυτή η απαίτηση [να αποδείξουν την αλήθεια τους] είναι αδύνατον να πραγματοποιηθεί και παραβιάζει την ελευθερία της ίδιας της γνώμης...⁶⁵

Αυτό αναλύθηκε περαιτέρω στην υπόθεση *Thorgeirson* που αναφέρθηκε προηγουμένως. Ο *Thorgeirson*, Ισλανδός δημοσιογράφος που έγραψε για την αστυνομική βία, δεν είχε ο ίδιος καταγράψει τέτοια περιστατικά, αλλά σχολίασε βάσει άλλων αναφορών αστυνομικής βίας.

⁶⁵ Lingens εναντίον Αυστρίας, παρ. 46.

Αν και μέρος των τεκμηρίων, στα οποία στήριξε το επιχείρημά του ο Thorgeirson, αποδείχτηκαν λανθασμένα, μέρος τους ήταν αληθή. Το γεγονός ότι το θέμα αυτό αποτελούσε επίσης σημαντικό δημόσιο προβληματισμό σήμαινε ότι το βάρος της δημιουργίας μιας σύνδεσης μεταξύ της αξιολογικής κρίσης του και των πραγματικών περιστατικών ήταν μικρό.

Συνεπώς, εάν αποκαλέσω τον Υπουργό “διεφθαρμένο”, αυτό θα ήταν δυσφημιστικό; Μια δίοδος ανοικτή σε μένα είναι προφανώς να αποδείξω ότι είναι πραγματικά αλήθεια (σπατάλησε τα έξοδά του). Αλλά αν υπάρχουν και άλλες αναφορές για Συζητήσαμε πώς η υπεράσπιση της αλήθειας πρέπει να είναι απόλυτη στις υποθέσεις δυσφήμισης. Δηλαδή: αν γράψω ότι ο Υπουργός καταχράστηκε χρήματα, τότε δεν μπορώ να τον έχω δυσφημήσει, εάν αυτό μπορεί να αποδειχτεί ότι είναι αλήθεια.

Χιούμορ

Όταν ο Hervé Eon σχεδίασε το προσβλητικό πλακάτ του, στόχος του περιεχομένου του δεν ήταν μια αδικαιολόγητη προσβολή για τον Γάλλο Πρόεδρο. Ήταν μια επανάληψη των λέξεων που είχε χρησιμοποιήσει ο ίδιος ο Σαρκοζί. Καθώς η κοινή γνώμη γενικά γνώριζε τη φράση, η επανάληψή της ήταν αστεία. Ο Πρόεδρος Σαρκοζί προφανώς δεν κατάλαβε το αστείο, ούτε και τα γαλλικά Δικαστήρια. Το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο όμως το κατάλαβε σε αυτή την περίπτωση.

Είναι εκπληκτικό πόσο συχνά τα δημόσια πρόσωπα φαίνεται να χάνουν το χιούμορ τους. Ένα άρθρο σε αυστριακή εφημερίδα παρουσίασε με σατιρικό τρόπο την εθνική αγωνία σχετικά με τον εθνικό πρωταθλητή τους στο σκι, Hermann Maier, ο οποίος είχε σπάσει το πόδι του σε τροχαίο ατύχημα. Η μόνη εξαίρεση, σύμφωνα με το άρθρο αυτό, ήταν ο φίλος και αντίπαλος του Stefan Eberharter, του οποίου η αντίδραση ήταν: “Πολύ ωραία, τώρα θα κερδίσω κάτι επιτέλους. Ας ελπίσουμε ότι τούτο το σάπιο σκυλί θα γλιστρήσει με τις πατερίτσες του και θα σπάσει και το άλλο του πόδι”.⁶⁶

Ακολούθησε μια σειρά από τις ακόλουθες εξελίξεις:

- Μοναδικός σε όλη την Αυστρία, ο Eberharter δεν συνειδητοποίησε ότι αυτό ήταν αστείο.
- Απευθύνθηκε σε ένα δικηγόρο, ο οποίος τον συμβούλευσε να πάει σπίτι του και να “ξεκολλήσει”.

---

⁶⁶ *Nikowitz εναντίον Αυστρίας*, Εφαρμογή 5266/03, Απόφαση 22 Φεβρουαρίου 2007, παρ. 6

- Ο δικηγόρος παρέπεμψε την υπόθεση στο δικαστήριο, όπου ο Eberharter κέρδισε μια αγωγή για δυσφήμιση εναντίον της εφημερίδας.
- Το Εφετείο της Βιέννης επικύρωσε την καταδίκη.

Η απόφαση του ΕΔΑΔ ήταν μια από τις συντομότερες. Η ετυμηγορία μπορεί να συνοψιστεί στην φράση : “Ήταν απλά ένα αστείο!”:

Το άρθρο, όπως ήταν ολοφάνερο από τον τίτλο του και τη λεζάντα δίπλα από την φωτογραφία του Maier, ήταν γραμμένο με ειρωνικό και σατιρικό ύφος και είχε την πρόθεση να φανεί ως χιουμοριστικό σχόλιο. Παρόλ’ αυτά, προσπάθησε να συμβάλει σημαντικά σε ένα ζήτημα γενικού ενδιαφέροντος, δηλαδή τη στάση της κοινωνίας απέναντι σε έναν αστέρα του αθλητισμού. Το Δικαστήριο δεν πείστηκε από το σκεπτικό των εθνικών δικαστηρίων και της Κυβέρνησης ότι ο μέσος αναγνώστης δεν θα ήταν σε θέση να κατανοήσει τον σατιρικό χαρακτήρα του κειμένου και συγκεκριμένα το χιουμοριστικό στοιχείο του επικριτικού αποσπάσματος σχετικά με το τι θα μπορούσε να είχε πει ο Eberharter, αλλά δεν είπε στην πραγματικότητα.⁶⁷

Το Δικαστήριο επιδίκασε αποζημίωση για όλη τη βλάβη και τα έξοδα.

Αυτή δεν ήταν ούτε η πρώτη ούτε η τελευταία φορά που ο ενάγων σε μια αγωγή για δυσφήμιση καταφέρνει να υπονομεύσει τη δική του φήμη.

Το ΕΔΑΔ έχει διατηρήσει μια σταθερή θέση, που επιτρέπει μεγαλύτερη ελευθερία στο χιούμορ και σε σατιρικά σχόλια. Στην υπόθεση *Klein*, που συζητήθηκε νωρίτερα στο πλαίσιο της θρησκευτικής δυσφήμισης, το γεγονός ότι το άρθρο που επέκρινε τον Αρχιεπίσκοπο της Καθολικής Εκκλησίας θεωρήθηκε ως ένα σύνθετο πνευματώδες αστείο μέτρησης σημαντικά υπέρ του δημοσιογράφου.

Παρόλ’ αυτά, το γεγονός και μόνο ότι μια φερόμενη δυσφήμιση δημοσιεύεται σε ένα σατιρικό περιοδικό, δεν θα ήταν αρκετή να το προστατεύσει. Σε μια ρουμάνικη υπόθεση, ένας πολιτικός ονόματι *Petrina* κατέθεσε επιτυχώς αίτημα προς το ΕΔΑΔ, υποστηρίζοντας ότι σύμφωνα με το Άρθρο 8 τα δικαιώματά του είχαν παραβιαστεί από την ψευδή υπόθεση ότι ήταν πρώην μέλος της περιβόητης Κομμουνιστικής μυστικής αστυνομίας *Securitate*. Το γεγονός ότι η δημοσίευση ήταν

---

⁶⁷ ό.π., παρ. 25.

σε σατιρικό περιοδικό, ήταν άσχετο. Το μήνυμα του άρθρου ήταν “ξεκάθαρο και ευθύ, απαλλαγμένο από οποιοδήποτε ειρωνικό ή χιουμοριστικό στοιχείο.”⁶⁸

Αυτή η γενική ελευθερία για χιούμορ και σάτιρα εφαρμόζεται και σε άλλες μορφές δημιουργικής γραφής. Σε δύο τουρκικές υποθέσεις, Karatas and Alinak, το Δικαστήριο έκρινε ότι το υλικό που θα μπορούσε υπό άλλες συνθήκες να θεωρηθεί ως αιτιολογία για τον περιορισμό της ελευθερίας της έκφρασης (σε αυτές τις περιπτώσεις υποκίνηση σε βία) θα έπρεπε να επιτρέπεται λόγω του καλλιτεχνικού του πλαισίου. Σε μια υπόθεση που περιλάμβανε μια φερόμενη επίθεση προς την υπόληψη κάποιου, το Δικαστήριο ήταν έτοιμο να φανεί περισσότερο διαλλακτικό για μια καλλιτεχνική δημιουργία:

Το Δικαστήριο αποφαινεται ότι η εν λόγω απεικόνιση έφτασε απλά να αποτελεί γελοιογραφία των σχετιζομένων ατόμων με τη χρήση σατιρικών στοιχείων. Σημειώνει ότι η σάτιρα είναι μορφή καλλιτεχνικής έκφρασης και κοινωνικού σχολιασμού και, με τα έμφυτα στοιχεία της υπερβολής και της διαστρέβλωσης της πραγματικότητας, έχει φυσικά σκοπό να προκαλέσει και να ταραξει. Αναλόγως, οποιαδήποτε παρέμβαση στο δικαίωμα ενός καλλιτέχνη σε τέτοια έκφραση πρέπει να εξεταστεί με ειδική μέριμνα.⁶⁹

Η ευρύτητα αυτή βέβαια δεν είναι απεριόριστη. Στην υπόθεση *Lindon, Otchakovsky - Laurens και July*, το δικαστήριο αποφάνθηκε ότι ένα μυθιστόρημα, που φιλοξενεί μια μυθιστορηματική εκδοχή του ακροδεξιού ηγέτη Ζαν-Μαρί Λεπέν, είναι δυσφημιστικό - αν και αυτή η απόφαση του Δικαστηρίου (τμήμα μείζονος συνθέσεως) το 2007 προκάλεσε έντονη και δικαιολογημένη μειοψηφική κρίση, κατηγορώντας την πλειοψηφία ότι απομακρύνεται από προηγούμενες νομολογίες του Δικαστηρίου.⁷⁰

---

⁶⁸ “[C]lair et direct, dépourvu de tout élément ironique ou humoristique.” *Petrina εναντίον Ρουμανίας*, Εφαρμογή 78060/01, Απόφαση 14 Οκτωβρίου 2008, παρ. 44.

⁶⁹ *Vereinigung Bildender Künstler εναντίον Αυστρίας*, Εφαρμογή 68354/01, Απόφαση 25 Ιανουαρίου 2007, παρ. 33.

⁷⁰ *Lindon, Otchakovsky-Laurens και July εναντίον Γαλλίας*, Εφαρμογή 21279/02 και 36448/02, Απόφαση 22 Οκτωβρίου 2007.

Δηλώσεις τρίτων

Πόσο υπεύθυνος είναι ο δημοσιογράφος για (πιθανά δυσφημιστικά) λόγια που λέει κάποιος άλλος; Οι περισσότεροι δημοσιογράφοι περνούν ένα μεγάλο μέρος του χρόνου τους αναφέροντας λόγια τρίτων ή, στην περίπτωση της ζωντανής μετάδοσης, δίνοντας μια πλατφόρμα σε τρίτους να μιλήσουν μέσω συνεντεύξεων και συζητήσεων.

Το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο των Ανθρώπινων Δικαιωμάτων έκρινε αρκετές περιπτώσεις, στις οποίες τα εθνικά δικαστήρια θεώρησαν τους δημοσιογράφους υπεύθυνους για δηλώσεις που έγιναν από τρίτους. Αυτό είναι απόδειξη ότι πολλές εθνικές δικαιοδοσίες ακόμη τείνουν να θεωρούν τους δημοσιογράφους υπεύθυνους για την αναπαραγωγή λόγων άλλων. Η συλλογιστική του ΕΔΑΔ, ωστόσο, δίνει μεγαλύτερο περιθώριο για ελπίδα.

Η πιο διάσημη περίπτωση τέτοιου είδους δεν περιελάμβανε δυσφήμιση. Ο *Jersild* ήταν Δανός δημοσιογράφος, που έκανε ένα τηλεοπτικό ντοκιμαντέρ με χαρακτήρες μια ομάδα νεαρών νεοναζί. Στη διάρκεια της ταινίας, οι νέοι έκαναν μια σειρά από ακραίες και κατάφωρα προσβλητικές ρατσιστικές δηλώσεις. Μετά από δημόσια παράπονα, ο *Jersild* και οι συμμετέχοντες στο ντοκιμαντέρ διώχθηκαν και καταδικάστηκαν βάσει νομοθεσίας περί φυλετικού μίσους.

Κατά την εξέταση της υπόθεσης, το ΕΔΑΔ έκανε μια παρατήρηση, που επαναλαμβάνεται συχνά σε μεταγενέστερες υποθέσεις, σχετικά με τα δικαστήρια, που δεν έχουν κανένα ρόλο στον καθορισμό του τρόπου που εργάζονται οι δημοσιογράφοι:

Οι μέθοδοι της αντικειμενικής και ισορροπημένης δημοσιογραφικής παρουσίασης μπορεί να ποικίλλουν σημαντικά, ανάλογα μεταξύ άλλων σχετικά με τα εν λόγω Μέσα ενημέρωσης. Ούτε αυτό το Δικαστήριο ούτε τα εθνικά δικαστήρια έχουν λόγο σχετικά με αυτό το θέμα να επιβάλλουν τις δικές τους απόψεις για αυτούς που εργάζονται στον Τύπο σχετικά με το ποια τεχνική παρουσίασης θα πρέπει να υιοθετηθεί από τους δημοσιογράφους.⁷¹

Οι απόψεις που εκτέθηκαν δεν ήταν μόνο εκείνες του ίδιου του *Jersild*, αλλά παρουσιάστηκαν ξεκάθαρα ως μέρος μιας σοβαρής δημόσιας συζήτησης σχετικά με το πρόβλημα του ρατσισμού:

---

⁷¹ *Jersild εναντίον Δανίας*, Εφαρμογή 15890/89, Απόφαση 23 Σεπτεμβρίου 1994, παρ. 31.

Στο σύνολό της, το ντοκιμαντέρ δε θα μπορούσε αντικειμενικά να φαίνεται πως έχει ως σκοπό τη διάδοση ρατσιστικών απόψεων και ιδεών. Αντιθέτως, είναι σαφές ότι ζήτησε - μέσω μιας συνέντευξης - να εκθέσει, να αναλύσει και να εξηγήσει αυτή τη συγκεκριμένη ομάδα νεαρών, περιορισμένων και απογοητευμένων από την κοινωνική τους κατάσταση, με ποινικά μητρώα και βίαιες συμπεριφορές, αντιμετωπίζοντας έτσι συγκεκριμένες πτυχές ενός θέματος, που ήδη τότε απασχολούσε πολύ την κοινή γνώμη.⁷²

Επομένως:

Η τιμωρία ενός δημοσιογράφου που βοηθάει στην διάδοση δηλώσεων που έγιναν από άλλο πρόσωπο σε μια συνέντευξη, θα μπορούσε να παρεμποδίσει σοβαρά την συνεισφορά του Τύπου στην συζήτηση θεμάτων δημοσίου ενδιαφέροντος και δεν θα έπρεπε να προβλέπεται, εκτός αν υπάρχουν ιδιαίτερα σοβαροί λόγοι για κάτι τέτοιο.⁷³

Σε μια πιο πρόσφατη υπόθεση, ο Έλληνας δημοσιογράφος Νικήτας Λιοναράκης θεωρήθηκε υπεύθυνος για δυσφήμιση και του ζητήθηκε να καταβάλει αποζημίωση σε άτομο που προσβλήθηκε από καλεσμένο σε συνέντευξη σε στούντιο, σε ζωντανή ραδιοφωνική εκπομπή. Το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο έκρινε πολλούς λόγους, για τους οποίους τα δικαιώματα του Λιοναράκη σύμφωνα με το Άρθρο 10 είχαν παραβιαστεί, δίνοντας ιδιαίτερη έμφαση στην έλλειψη της ευθύνης του δημοσιογράφου για τις ζωντανές παρατηρήσεις του ερωτώμενου. Επανάλαβε, επίσης, ένα σημείο, που μπορεί να εντοπιστεί σε σειρά αποφάσεων για υποθέσεις περί ΜΜΕ:

το να απαιτείται οι δημοσιογράφοι να αποστασιοποιούνται συστηματικά και επίσημα από το περιεχόμενο δήλωσης, που μπορεί ενδεχομένως να δυσφημήσει ή να βλάψει τρίτο πρόσωπο, δεν συνάδει με τον ρόλο του Τύπου που παρέχει πληροφορία σε τρέχοντα γεγονότα, απόψεις και ιδέες.⁷⁴

Με άλλα λόγια, θα πρέπει να λαμβάνεται ως δεδομένο ότι ο δημοσιογράφος δε σχετίζεται αυτόματα με τις απόψεις που διατυπώνονται από άλλους και δεν είναι απαραίτητο γι' αυτό να επαναλαμβάνεται σε σχέση με κάθε αναφερόμενη άποψη ή γεγονός.⁷⁵

---

⁷² ό.π., παρ. 33.

⁷³ ό.π., παρ. 35.

⁷⁴ *Λιοναράκης εναντίον Ελλάδας*, Εφαρμογή 1131/05, Απόφαση 5 Ιουλίου 2007.

⁷⁵ *Δες επίσης Filatenko εναντίον Ρωσίας*, Εφαρμογή 73219/01, Απόφαση 6 Δεκεμβρίου 2007.

5. ΥΠΟΘΕΣΕΙΣ ΔΥΣΦΗΜΗΣΗΣ ΣΤΟ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟ

Υπεράσπιση σε αγωγές για δυσφήμιση

Από αυτά που έχουν λεχθεί μέχρι τώρα, είναι σαφές ότι υπάρχει ένας αριθμός πιθανών υπερασπίσεων σε αγωγή για δυσφήμιση:

Αλήθεια: Το ΕΔΑΔ έκρινε ότι η αλήθεια είναι η απόλυτη υπεράσπιση σε μια αγωγή για δυσφήμιση. Δηλαδή αν κάτι είναι αλήθεια, δεν μπορεί να είναι δυσφημιστικό.

Εύλογη δημοσίευση: Η νομολογία του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου ανέπτυξε την ιδέα ότι αν μια δημοσίευση είναι *εύλογη*, τότε μπορεί να αιτιολογηθεί, ακόμα και αν δεν είναι εντελώς αλήθεια. Αυτά είναι μερικά από τα στοιχεία που μπορούν να ορίσουν το “εύλογο-λογικό”:

- Ο δημοσιογράφος έκανε καλόβουλες προσπάθειες να αποδείξει την αλήθεια της δήλωσης και θεώρησε ότι είναι αληθής.
- Οι δυσφημιστικές δηλώσεις περιλαμβάνονταν σε επίσημη αναφορά. Ο δημοσιογράφος δεν απαιτούνταν να ελέγξει την ακρίβεια όλων των δηλώσεων στην έκθεση.
- Το θέμα ήταν ζήτημα δημόσιου προβληματισμού και ενδιαφέροντος.

Αποψη: Η δήλωση για την οποία έγινε καταγγελία δεν ήταν μια δήλωση του γεγονότος, αλλά μια έκφραση γνώμης. Μπορεί να υπάρχει κάποια προσδοκία ότι έχει μια λογική πραγματική βάση, αλλά δεν είναι προαπαιτούμενο να αποδειχθεί.

Σάτιρα: Η δήλωση δεν είχε σοβαρή πρόθεση και κανένας λογικός άνθρωπος δεν θα το αντιλαμβανόταν με αυτό τον τρόπο.

Απόλυτο προνόμιο: Αν η δυσφημιστική δήλωση αναφέρθηκε από το Κοινοβούλιο ή κατά τις δικαστικές διαδικασίες, θα ήταν κανονικά απολύτως εμπιστευτική. Δηλαδή, ούτε ο αρχικός συντάκτης της δήλωσης ούτε τα μέσα ενημέρωσης θα μπορούσαν να κριθούν ότι έχουν δυσφημιστεί. Ο κανόνας αυτός μπορεί να εφαρμόζεται και σε άλλα νομοθετικά σώματα και άλλους εν μέρει δικαστικούς θεσμούς (όπως έρευνες για τα ανθρώπινα δικαιώματα).

Προνόμιο υπό αίρεση: Το ΕΔΑΔ έκρινε επίσης ότι υπάρχει βαθμός προστασίας στα μέσα ενημέρωσης που αναφέρουν άλλα είδη δηλώσεων, ακόμα και αν δεν απολαμβάνουν το προνόμιο που αναγνωρίζεται

στο κοινοβούλιο ή τα δικαστήρια. Αυτό ενδεχομένως εφαρμόζεται, για παράδειγμα, σε δημόσιες συναντήσεις, έγγραφα και άλλο υλικό ελεύθερα πνευματικών δικαιωμάτων.

Δηλώσεις τρίτων: Οι δημοσιογράφοι δεν μπορούν να είναι υπεύθυνοι για δηλώσεις τρίτων, δεδομένου ότι δεν τις έχουν επιδοκιμάσει οι ίδιοι. Αυτό θα μπορούσε να εφαρμοστεί, για παράδειγμα, στην περίπτωση της συνέντευξης σε ζωντανή σύνδεση.

Ποιου είναι το βάρος της απόδειξης;

Αν ασκήσω αγωγή σε βάρος σου, στη συνέχεια θα πρέπει να φέρω τεκμήρια εναντίον σου, αν θέλω να κερδίσω. Σωστά;

Στην πραγματικότητα, όχι. Στην περίπτωση της δυσφήμισης, αυτή η γενική αρχή είναι συνήθως λανθασμένη. Σε πολλά (αλλά όχι σε όλα) τα νομικά συστήματα, το βάρος της απόδειξης δεν βαρύνει τον ενάγοντα - το άτομο που υποστηρίζει ότι είχε δυσφημιστεί - αλλά τον εναγόμενο. Σε κάθε άλλη αστική αγωγή για αποκατάσταση μιας υποτιθέμενης αδικοπραξίας, θα ήταν αυτομάτως ευθύνη του ατόμου που είχε αδικηθεί να αποδείξει ότι:

- Ο υπερασπιζόμενος είχε διεξάγει την πράξη (έκανε τη δυσφημιστική δήλωση σε αυτή την περίπτωση).
- Η πράξη ήταν αδίκημα εναντίον του ενάγοντα (που έβλαψε την υπόληψή του/της).

Αλλά σε υποθέσεις δυσφήμισης, αυτό το βάρος αντιστρέφεται στο δεύτερο σημείο. Εάν ο ενάγων μπορεί να δηλώσει ότι ο εναγόμενος έκανε τη δήλωση - συνήθως αρκετά απλά - τότε είναι θέμα του *εναγόμενου* να αποδείξει ότι η δήλωση ήταν αληθινή και συνεπώς όχι προσβλητική.

Η εντυπωσιακή εξαίρεση σε αυτόν τον κανόνα είναι οι Ηνωμένες Πολιτείες. Στην διάσημη υπόθεση *New York Times εναντίον Sullivan* που έχει ήδη συζητηθεί, το Ανώτατο Δικαστήριο των Ηνωμένων Πολιτειών διόρθωσε την ανωμαλία του βάρους της απόδειξης σε υποθέσεις δυσφήμισης, που προέρχονταν από δημόσιους αξιωματούχους. Σε μεταγενέστερη υπόθεση, αυτός ο νέος ρόλος επεκτάθηκε για όλα τα δημόσια πρόσωπα.

Φυσικά, αυτός ο νέος κανόνας δεν απαλλάσσει τους δημοσιογράφους από την ευθύνη να αναφέρουν με ακρίβεια - αυτά τα θέματα μπορεί ακόμα να είναι αντικείμενο συζήτησης στο δικαστήριο, εν τέλει - αλλά τους επιτρέπει να είναι πιο τολμηροί στην επιδίωξη θεμάτων δημοσίου συμφέροντος.

Σε αυτό το σημείο, η διαφορά μεταξύ του δικαίου των ΗΠΑ και της Ευρώπης περί δυσφήμισης είναι εντυπωσιακή. Ενώ οι ευρωπαϊκές νομολογίες Κοινοδικαίου (Ηνωμένο Βασίλειο, Ιρλανδία, Μάλτα και Κύπρος) ακολουθούν την ανώμαλη παράδοση του Αγγλικού Δικαίου, οι δικαιοδοσίες Αστικού Δικαίου αντλούν την προσέγγισή τους από το Ρωμαϊκό Δίκαιο, το οποίο έχει μια ελαφρώς διαφορετική προσέγγιση, αν και με παρόμοια αποτελέσματα. Η αρχή του Ρωμαϊκού Δικαίου συνιστά ότι βαρύνεται η πλευρά που μπορεί να αποδείξει το θετικό της κατηγορίας. Αυτό προκύπτει από την υποτιθέμενη δυσκολία απόδειξης του αντίθετου. Στην περίπτωση των υποθέσεων δυσφήμισης, αυτό σημαίνει, φυσικά, ότι το καθήκον για την απόδειξη του αληθούς μιας δήλωσης βαρύνει τον εναγόμενο.

ΣΥΖΗΤΗΣΗ

Τι πιστεύετε; Πρέπει να αντιστραφεί το βάρος της απόδειξης στις υποθέσεις δυσφήμισης;

Το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων δεν έχει πλήρως πεισθεί από επιχειρήματα για να μετατοπίσει το βάρος της απόδειξης. Ενώ έχει επηρεαστεί από άλλες πτυχές της εξελισσόμενης νομολογίας των ΗΠΑ για τη δυσφήμιση - όπως αναφέρθηκε παραπάνω - έχει θέσει ρητά τη στάση του κατά του νέου κανόνα από την υπόθεση *New York Times εναντίον Sullivan* και μεταγενέστερες αμερικανικές περιπτώσεις.

Στην υπόθεση *McVicar*, ζητήθηκε από το Δικαστήριο να αποφανθεί επί του κανόνα *Sullivan*, ως μέρος της αγωγής από έναν Βρετανό δημοσιογράφο ότι δεν θα έπρεπε να κληθεί να αποδείξει την αλήθεια των ισχυρισμών σχετικά με τη χρήση ναρκωτικών από γνωστό αθλητή. Κατέληξε στο συμπέρασμα :

το Δικαστήριο κρίνει ότι η απαίτηση ο αιτών να αποδείξει ότι οι ισχυρισμοί του άρθρου ήταν ουσιαστικά αληθείς στην ισορροπία των πιθανοτήτων αποτελεί δικαιολογημένο περιορισμό στην ελευθερία έκφρασής του βάσει του άρθρου 10 § 2 της Σύμβασης...⁷⁶

⁷⁶ *McVicar εναντίον Ηνωμένου Βασιλείου*, Εφαρμογή 46311/99, Απόφαση 7 Μαΐου 2002, παρ. 87.

Προστασία ανώνυμων πηγών

Περιέργως, αυτό εγείρει ένα άλλο θέμα, στο οποίο η νομολογία του ΕΔΑΔ είναι πολύ πιο προοδευτική. Ένα από τα προβλήματα που είχε ο McVicar για την απόδειξη της αλήθειας των ισχυρισμών του ήταν η διστακτικότητα των πληροφοριοδοτών να καταθέσουν για χάρη του. Σε πολλές περιπτώσεις, φυσικά, οι ισχυρισμοί των μέσων ενημέρωσης για αξιόποινες πράξεις θα βασίζονται σε πηγές, των οποίων η ανωνυμία είναι εγγυημένη. Η προστασία των ανώνυμων πηγών θεωρείται ως αρχή της δημοσιογραφικής δεοντολογίας.

Στην περίφημη υπόθεση *Goodwin*, ένας Βρετανός δημοσιογράφος που αρνήθηκε δικαστική εντολή να αποκαλύψει τις πηγές του, το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο παρατήρησε:

Η προστασία των δημοσιογραφικών πηγών είναι μια από τις βασικές προϋποθέσεις για την ελευθερία του Τύπου, όπως αντανακλάται στους νόμους και τους επαγγελματικούς κώδικες δεοντολογίας σε αρκετά συμβαλλόμενα κράτη και επιβεβαιώνεται σε πολλά διεθνή όργανα σχετικά με δημοσιογραφικές ελευθερίες... Χωρίς αυτή την προστασία, οι πηγές μπορεί να αποτραπούν από την παροχή βοήθειας στον Τύπο για την ενημέρωση του κοινού σχετικά με θέματα δημοσίου συμφέροντος. Ως αποτέλεσμα, ο ζωτικός ρόλος του Τύπου ως δημόσιου φύλακα μπορεί να υποβιβαστεί και η ικανότητα του Τύπου να παρέχει ακριβή και αξιόπιστη πληροφόρηση μπορεί να επηρεαστεί αρνητικά. Λαμβάνοντας υπόψη την σπουδαιότητα της προστασίας των δημοσιογραφικών πηγών για την ελευθερία του Τύπου σε μια δημοκρατική κοινωνία και την πιθανότητα να λειτουργήσει κατασταλτικά εις βάρος της άσκησης αυτής της ελευθερίας μια διαταγή γνωστοποίησης πηγών, ένα τέτοιο μέτρο δεν μπορεί να είναι συμβατό με το άρθρο 10 (αρθ. 10) της Σύμβασης, εκτός κι εάν αυτό δικαιολογείται από επιτακτικό λόγο δημοσίου συμφέροντος.

Το Δικαστήριο αποφάνθηκε υπέρ του *Goodwin*, όπως επίσης και σε μια σειρά από μεταγενέστερες παρόμοιες περιπτώσεις.

Ωστόσο, η απαίτηση ότι ο δημοσιογράφος αποδεικνύει την αλήθεια των δυσφημιστικών δηλώσεων μπορεί να υποβάλει ένα ηθικό δίλημμα, το οποίο ο δημοσιογράφος μπορεί να επιλύσει μόνο με την παράλειψη τέτοιας απόδειξης. Φυσικά, ο δημοσιογράφος δεν *επιβάλλεται* να

αποκαλύψει την πηγή – η ποινή όμως, αν δεν το κάνει, μπορεί να είναι η ήττα σε αγωγή για δυσφήμιση.

Ο Ειδικός Εισηγητής για την Ελευθερία των ΜΜΕ για τον Οργανισμό για την Ασφάλεια και τη Συνεργασία στην Ευρώπη (ΟΑΣΕ) συνέστησε συγκεκριμένα πώς θα πρέπει τα δικαστήρια να αντιμετωπίζουν καταστάσεις, όπου οι δημοσιογράφοι μπορούν να καταθέσουν σε δικαστικές διαδικασίες:

Οι δημοσιογράφοι δεν πρέπει να τους ζητείται να καταθέτουν σε ποινικές ή αστικές δίκες ή να παρέχουν πληροφορίες ως μάρτυρες, εκτός κι αν είναι απολύτως απαραίτητη ανάγκη, η πληροφορία δεν είναι διαθέσιμη από άλλα μέσα και δεν υπάρχει καμία πιθανότητα ότι κάτι τέτοιο θα έθετε σε κίνδυνο τη μελλοντική υγεία ή την ευημερία του δημοσιογράφου ή να περιορίσει την ικανότητα αυτών ή τρίτων να λάβουν πληροφορίες από παρόμοιες πηγές στο μέλλον.

Η Επιτροπή Υπουργών του Συμβουλίου της Ευρώπης πρότεινε:

Σε νομικές διαδικασίες εναντίον δημοσιογράφου για λόγους υποτιθέμενης παραβίασης της τιμής και της υπόληψης ενός ατόμου, οι αρχές πρέπει να θεωρούν, για τον σκοπό της καθιέρωσης της αλήθειας ή αλλιώς του ισχυρισμού, κάθε απόδειξη, η οποία είναι διαθέσιμη σε αυτούς σύμφωνα με το εθνικό δικονομικό δίκαιο και δεν απαιτεί για τον σκοπό αυτό από το δημοσιογράφο την αποκάλυψη πληροφοριών που ταυτοποιούν την πηγή του.⁷⁷

Επανορθωτικά μέτρα/ποινές

Ένας λόγος που οι αγωγές είτε για δυσφήμιση (Ποινικό Δίκαιο) είτε για προσβολή προσωπικότητας (Αστικό Δίκαιο) προκαλούν φόβο είναι ο αντίκτυπος των κυρώσεων ή των αποζημιώσεων εναντίον των μέσων ενημέρωσης σε τέτοιες περιπτώσεις. Γίνεται συχνά αναφορά στο πώς δρουν κατασταλτικά οι βαρείες κυρώσεις ή οι υψηλές αποζημιώσεις για δυσφήμιση. Όπως είναι ξεκάθαρο από τη φράση, ο προβληματισμός δεν είναι μόνο για τον δημοσιογράφο που εμπλέκεται σε οποιαδήποτε τυχόν υπόθεση, αλλά επίσης και για τον αποτρεπτικό παράγοντα που

---

⁷⁷ Συμβούλιο της Ευρώπης, Επιτροπή Υπουργών, Σύσταση Νο. R (2000) 7 της Επιτροπής Υπουργών προς κράτη-μέλη σχετικά με το δικαίωμα των δημοσιογράφων να μην αποκαλύπτουν τις πηγές πληροφόρησής τους, <https://wcd.coe.int/ViewDoc.jsp?id=342907&Site=CM>

μπορεί να θέσει η νομοθεσία για τη δυσφήμιση στην ενεργητική και ερευνητική δημοσιογραφία.

Όπως συζητήθηκε παραπάνω, διεθνή σώματα έχουν επικεντρώσει τους προβληματισμούς τους στην συκοφαντική δυσφήμιση και στον κίνδυνο ότι οι δημοσιογράφοι μπορεί να φυλακιστούν για την άσκηση του επαγγέλματός τους και της ελευθερίας της έκφρασης.

Το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο εξέτασε μια σειρά από υποθέσεις σχετικές με την συκοφαντική δυσφήμιση ως ποινικό αδίκημα και παρόλο που, όπως σημειώθηκε παραπάνω, το Δικαστήριο δεν θα αποκλείει τη δυσφήμιση ως ποινικό αδίκημα κατ' αρχήν, έχει σχολιάσει πολλές φορές σχετικά με τις επιβαλλόμενες κυρώσεις, όπως στην προκειμένη υπόθεση από τη Ρουμανία:

Οι συνθήκες της παρούσας υπόθεσης - μια τυπική υπόθεση δυσφήμισης ενός ατόμου στο πλαίσιο ενός διαλόγου για ένα ζήτημα νομικού δημόσιου ενδιαφέροντος - δεν παρουσιάζουν καμιά απολύτως δικαιολογία για την επιβολή ποινής φυλάκισης. Μια τέτοια κύρωση, από τη φύση της, θα έχει αναπόφευκτα κατασταλακτικό αποτέλεσμα, και το γεγονός ότι οι προσφεύγοντες δεν εξέτισαν την ποινή φυλάκισης τους δεν αλλάζει το συμπέρασμα αυτό, θεωρώντας ότι οι επιμέρους χάρες που έλαβαν είναι μέτρα, που υπόκεινται στη διακριτική ευχέρεια του Πρόεδρου της Ρουμανίας. Επιπλέον, ενώ μια τέτοια πράξη επιείκειας απαλλάσσει πρόσωπα που έχουν καταδικαστεί από την έκτιση της ποινής τους, δεν εξαλείφει την καταδίκη τους ...⁷⁸

Σε αυτή την περίπτωση το Δικαστήριο ήταν επίσης αρκετά επικριτικό για μια εντολή που υποβλήθηκε στους δημοσιογράφους, ως μέρος της καταδικαστικής ποινής τους, απαγορεύοντάς τους να εργάζονται ως δημοσιογράφοι για ένα χρόνο:

[Τ] ο Δικαστήριο επαναλαμβάνει ότι οι προηγούμενοι περιορισμοί σχετικά με τις δραστηριότητες των δημοσιογράφων απαιτούν πολύ προσεκτική εξέταση εκ μέρους τους και δικαιολογούνται μόνο σε εξαιρετικές περιστάσεις ... Το Δικαστήριο θεωρεί ότι ... ήταν ιδιαίτερα σοβαρό και δεν θα μπορούσε σε καμία περίπτωση να δικαιολογηθεί από τον απλό κίνδυνο της υποτροπής των προσφευγόντων.

---

⁷⁸ *Cumrana και Mazare εναντίον Ρουμανίας*, Εφαρμογή 33348/96, Απόφαση 17 Δεκεμβρίου 2004, παρ. 116.

...Το Δικαστήριο θεωρεί ότι με την απαγόρευση εργασίας των προσφευγόντων ως δημοσιογράφοι ως προληπτικό μέτρο γενικής εφαρμογής, αν και υπόκεινται σε ορισμένο χρονικό περιθώριο, τα εθνικά δικαστήρια παραβίασαν την αρχή ότι ο Τύπος πρέπει να είναι σε θέση να εκτελεί το ρόλο του δημόσιου φύλακα σε μια δημοκρατική κοινωνία.⁷⁹

Σε Ποινικού Δικαίου υποθέσεις δυσφήμισης, η κύρια κατασταλτική αιτία είναι οι υψηλές χρηματικές αποζημιώσεις εναντίον των μέσων ενημέρωσης υπέρ των εναγόντων για δυσφήμιση. Σε μια αστική αγωγή περί προσβολής προσωπικότητας, ο σκοπός της αποζημίωσης δεν είναι να τιμωρήσει τον εναγόμενο (τον συκοφάντη), αλλά να αποζημιώσει τον ενάγοντα, το πρόσωπο που βλάφθηκε, για οποιαδήποτε απώλεια ή ζημιά που προκλήθηκε από αυτή την ενέργεια. Συνεπώς, ο ενάγων θα πρέπει να είναι σε θέση να αποδείξει ότι υπήρξε ζημιά ή πραγματική βλάβη ως μέρος της αγωγής τους. Εάν αυτό δεν μπορεί να αποδειχθεί, τότε δεν είναι σαφές γιατί θα πρέπει να υπάρχει χρηματική αποζημίωση. Συνήθως, μια προσβλητική δήλωση θα μπορούσε να διορθωθεί με μια διόρθωση ή μια συγγνώμη.

Το πρόβλημα συνήθως εμφανίζεται στις μη-χρηματικές βλάβες. Αυτό αναφέρεται σε χρηματικές αποζημιώσεις για την αντιστάθμιση απωλειών, που δεν μπορούν να υπολογιστούν ακριβώς με χρηματικούς όρους - όπως η απώλεια της υπόληψης. Τα Δικαστήρια πρέπει να λαμβάνουν υπόψη όχι μόνο τη βλάβη της υπόληψης, αλλά και την πιθανή επίδραση των μεγάλων χρηματικών αποζημιώσεων εις βάρος του εναγόμενου - και επίσης ευρύτερα εις βάρος της ελευθερίας της έκφρασης και των μέσων ενημέρωσης στην κοινωνία.

Το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο ήταν επικριτικό απέναντι σε μεγάλες μη-χρηματικές αποζημιώσεις, ακόμα και σε περιπτώσεις που αποφάνθηκε ότι το Άρθρο 10 έχει παραβιαστεί. Η υπόθεση ορόσημο ήταν εκείνη του *Tolstoy Miloslavsky*, ο οποίος ήταν συντάκτης δυσφημιστικού φυλλαδίου και αντιμετώπισε ζημιές 1,5 εκατομμυρίων βρετανικών λιρών (το 1989) από μια βρετανική δικαστική απόφαση περί δυσφήμισης. Το Δικαστήριο διαπίστωσε ότι το πρόστιμο ήταν εντελώς δυσανάλογο και ότι το δικαίωμα του Tolstoy Miloslavsky στην ελευθερία της έκφρασης είχε με αυτόν τον τρόπο παραβιαστεί, ακόμη και αν δεν αμφισβητούνταν το γεγονός ότι είχε διαπράξει συκοφαντική δυσφήμιση.

---

⁷⁹ ό.π., παρ. 118-119.

Στην υπόθεση των *Steel and Morris εναντίον Ηνωμένου Βασιλείου* (η επονομαζόμενη υπόθεση *McLibel*), το Δικαστήριο αποφάνθηκε ότι το μέγεθος της επιδικασθείσας αποζημίωσης έπρεπε να λάβει υπόψη τους διαθέσιμους πόρους των εναγομένων. Αν και το συνολικό ποσό που επιδικάστηκε από το Βρετανικό Δικαστήριο δεν ήταν πολύ υψηλό “για τα σύγχρονα δεδομένα”, ήταν “πολύ σημαντικό συγκρινόμενο με τα μέτρια εισοδήματα και πόρους των ...εναγομένων...”⁸⁰

Στην υπόθεση *Filipovic εναντίον Σερβίας*, ο Δικαστήριο υπενθύμισε τα συμπεράσματά του στις υποθέσεις *Tolstoy Miloslavsky* και *Steel και Morris*: ότι η αποζημίωση θα πρέπει να είναι ανάλογη με την ηθική βλάβη που υπέστη ο ενάγων, καθώς επίσης και με τους διαθέσιμους για τον εναγόμενο πόρους. Στην περίπτωση αυτή, αν κι ο εναγόμενος εσφαλμένα είχε κατηγορήσει τον ενάγοντα για “υπεξαίρεση”, ήταν, ωστόσο, γεγονός ότι ο ενάγων βρισκόταν υπό εξέταση για φορολογικές παραβάσεις. Συνεπώς, η ηθική βλάβη δεν ήταν μεγάλη. Και η αποζημίωση από το δικαστήριο ήταν ισοδύναμη με το μισθό έξι μηνών - ένα ποσό που το ΕΔΑΔ βρήκε υπερβολικό και διαπίστωσε παραβίαση του Άρθρου 10.⁸¹

Πρέπει επίσης να σημειωθεί ότι το ίδιο το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο πολύ σπάνια επιβάλλει μη χρηματικές αποζημιώσεις. Συνήθως αποφαινεται ότι η διαπίστωση πως ένα δικαίωμα έχει παραβιαστεί είναι επαρκής - μια αρχή, την οποία τα εγχώρια δικαστήρια προτρέπονται να ακολουθούν, όπου είναι δυνατό.

Πώς μπορεί να εφαρμοστεί η διεθνής νομοθεσία για τα ανθρώπινα δικαιώματα στα εθνικά δικαστήρια;

Μέρος της συζήτησης σε αυτό το εγχειρίδιο επικεντρώνεται στα πρότυπα για την προστασία της ελευθερίας του λόγου, που ρυθμίζονται από τη διεθνή και περιφερειακή νομοθεσία για τα ανθρώπινα δικαιώματα. Αλλά πώς μπορούν να εφαρμοστούν αυτά τα πρότυπα σε εθνικό επίπεδο; Μπορεί ένα πολιτικό ή ποινικό δικαστήριο να αγνοήσει απλά οποιοδήποτε επιχείρημα βασισμένο σε αυτά τα πρότυπα;

Όλα τα Ευρωπαϊκά Κράτη, με μερικές μόνο εξαιρέσεις, είναι μέλη της Ευρωπαϊκής Σύμβασης για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα. Αυτό σημαίνει

⁸⁰ *Steel και Morris εναντίον Ηνωμένου Βασιλείου*, παρ. 96.

⁸¹ *Filipovic εναντίον Σερβίας*, Εφαρμογή 27935/05, Απόφαση 20 Νοεμβρίου 2007.

ότι δεσμεύονται από το Άρθρο 10, τις προσασίες που παρέχει και τα αυστηρά κριτήρια για την εφαρμογή των περιορισμών.

Ένας ακόμα μεγαλύτερος αριθμός Ευρωπαϊκών Κρατών είναι μέλη του Διεθνούς Συμφώνου για τα Αστικά και Πολιτικά Δικαιώματα. Ομοίως, αυτό δημιουργεί μια δεσμευτική υποχρέωση του κράτους να συμμορφωθεί με τις υποχρεώσεις που δημιουργεί.

Το σώμα που παρακολουθεί τη συμμόρφωση των κρατών με το ΔΣΑΠΔ είναι η Επιτροπή Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων, ένα σώμα ανεξάρτητων ειδικών, το οποίο παρέχει ερμηνευτική καθοδήγηση σχετικά με το πώς πρέπει να εφαρμόζεται το Σύμφωνο. Επίσης, περιοδικά ελέγχει την πρόοδο κάθε συμβαλλόμενου κράτους στην εκπλήρωση των υποχρεώσεων του ΔΣΑΠΔ. Και, αν το κράτος έχει επίσης επικυρώσει το πρώτο Προαιρετικό Πρωτόκολλο του ΔΣΑΠΔ, μπορεί να εξετάσει ατομικές καταγγελίες από άτομα, που ισχυρίζονται ότι τα δικαιώματά τους έχουν παραβιαστεί, υπό την προϋπόθεση ότι έχουν εξαντλήσει πρώτα όλα τα εγχώρια ένδικα μέσα.

Το ΔΣΑΠΔ απαιτεί:

Όταν αυτό δεν προβλέπεται ήδη από τα ισχύοντα νομοθετικά ή άλλα μέτρα, κάθε Κράτος Μέλος στο παρόν Σύμφωνο αναλαμβάνει την υποχρέωση να λάβει τα αναγκαία μέτρα, σύμφωνα με τις συνταγματικές διαδικασίες και με τις διατάξεις του παρόντος Συμφώνου, να υιοθετήσει τέτοιους νόμους ή άλλα μέτρα που μπορεί να είναι αναγκαία για την εφαρμογή των δικαιωμάτων που αναγνωρίζονται στην παρούσα Σύμβαση.⁸²

Παρόλ' αυτά, ο ακριβής τρόπος με τον οποίο οι διεθνείς νομικές υποχρεώσεις εφαρμόζονται εγχώρια είναι θέμα μεγάλης ποικιλομορφίας.

Θεωρητικά, τα κράτη λέγεται ότι εμπίπτουν σε μια από τις δύο κατηγορίες: *μονιστικό κράτος και διϋιστικό κράτος*.

Μονιστικά κράτη είναι αυτά που ο διεθνής νόμος είναι αυτομάτως μέρος του εγχώριου νομικού πλαισίου. Αυτό σημαίνει ότι είναι δυνατόν να επικαλεστούν τις υποχρεώσεις της Συνθήκης του κράτους σε εγχώρια δίκη (όπως μια δίκη για δυσφήμιση).

---

⁸² ΔΣΑΠΔ, Άρθρο 2(2)

Δυϊστικά κράτη είναι αυτά όπου οι υποχρεώσεις διεθνών συμφωνιών γίνονται εσωτερικός νόμος, μόνο όταν θεσπίζονται από τον νομοθέτη. Μέχρι να συμβεί αυτό, δεν είναι δυνατόν να απαιτείται από τα δικαστήρια να συμμορφώνονται με αυτές τις υποχρεώσεις σε μια εγχώρια υπόθεση.

Κράτη του Κοινοδικαίου, όπως το Ηνωμένο Βασίλειο, η δημοκρατία της Ιρλανδίας, η Κύπρος και η Μάλτα, είναι αναπόφευκτα δυϊστικά κράτη. Τα σοσιαλιστικά κράτη είναι επίσης δυϊστικά. Κράτη με αστικά νομικά συστήματα είναι πολύ πιθανό να είναι μονιστικά, παρόλ' αυτά πολλά δεν είναι (για παράδειγμα τα σκανδιναβικά κράτη). Όλα τα δυϊστικά πρώην κομμουνιστικά κράτη της Κεντρικής και Ανατολικής Ευρώπης είναι τώρα μονιστικά.

Αυτή είναι η θεωρία. Η πράξη όμως είναι πιο περίπλοκη.

Στα μονιστικά κράτη, αν και οι επικυρωμένες συνθήκες είναι αυτομάτως μέρος του εσωτερικού δικαίου, η ακριβής υπόστασή τους ποικίλλει. Θεωρούνται ανώτερες από το Σύνταγμα; Ή βρίσκονται στο ίδιο επίπεδο με αυτό; Είναι ανώτερες από τα εθνικά καταστατικά; Ή βρίσκονται στο ίδιο επίπεδο με αυτά; Η απάντηση ποικίλλει από χώρα σε χώρα.

Στα δυϊστικά κράτη, κάποια μέρη της διεθνούς νομοθεσίας μπορεί να εφαρμόζονται αυτόματα. Σε κράτη όπως το Ηνωμένο Βασίλειο και οι Ηνωμένες Πολιτείες, το εθιμικό Διεθνές Δίκαιο μπορεί να επικληθεί άμεσα, υπό την προϋπόθεση ότι δεν έρχεται σε σύγκρουση με το εθνικό καθεστώς δικαίου. Το Σύνταγμα των ΗΠΑ αναφέρει επίσης ότι "όλες οι συνθήκες που έχουν συναφθεί, ή που πρόκειται να συναφθούν, υπό την αιγίδα των Ηνωμένων Πολιτειών, αποτελούν τον υπέρτατο νόμο των εδαφών αυτών". Στην πράξη, ωστόσο, το Ανώτατο Δικαστήριο έχει διαπιστώσει πολλές συνθήκες (συμπεριλαμβανομένων και εκείνων για τα ανθρώπινα δικαιώματα) να είναι "μη αυτο-εκτελέσιμες", το οποίο σημαίνει ότι θα πρέπει πρώτα να ενσωματωθούν από το Κογκρέσο. Ωστόσο, ακόμη και στην περίπτωση συνθηκών που δεν έχουν ενσωματωθεί στα δυϊστικά κράτη, τα δικαστήρια είναι πιθανό να τις χρησιμοποιούν ως ερμηνευτική καθοδήγηση στη λήψη αποφάσεων.

Είναι επομένως δύσκολο να δοθεί μια γενική καθοδήγηση στο πόσο εκτενώς τα εσωτερικά δικαστήρια θα παραδεχτούν επιχειρήματα βάσει διεθνών νομικών προτύπων. Είναι έργο των επαγγελματιών σε κάθε χώρα πρέπει να το αντιληφθούν αυτό.

Υπάρχει, ωστόσο, ένα κοινό πρόβλημα που ξεπερνάει τα όρια ενδεχομένως σε διαφορετικά νομικά συστήματα: οι δικαστές μπορεί

απλά να αγνοούν τις υποχρεώσεις της Συνθήκης μελών ή το περιεχόμενο της Συνθήκης ή πώς πρέπει να ερμηνεύεται και να εφαρμόζεται η συνθήκη. Είναι απίθανο να αποτελεί μια καλή στρατηγική σε δικαστικές διαμάχες να πει κανείς στους δικαστές ότι θα πρέπει να εφαρμόζουν το δίκαιο των συνθηκών. Μια καλύτερη προσέγγιση στις περισσότερες περιπτώσεις θα ήταν να επικαλείται το Διεθνές Δίκαιο ως.

Η κατάσταση σε σχέση με την Ευρωπαϊκή Σύμβαση των Ανθρώπινων Δικαιωμάτων είναι ελαφρώς διαφορετική.

Υπό το Πρωτόκολλο 11 της ΕΣΔΑ, το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο των Ανθρώπινων Δικαιωμάτων έχει υποχρεωτική αρμοδιότητα στα κράτη που είναι μέλη της Σύμβασης. Αυτό σημαίνει ότι κάποιος που δεν μπορεί να εξασφαλίσει επανορθωτικά μέτρα για παραβίαση δικαιωμάτων που προστατεύονται από την Σύμβαση, μπορεί να προσφύγει στο ΕΔΑΔ.

Οι αποφάσεις του ΕΔΑΔ είναι δεσμευτικές μόνο στο κράτος, όπου εφαρμόζονται. Παρόλ' αυτά, οι αποφάσεις και το σκεπτικό του Δικαστηρίου μπορεί να είναι πειστικό και σε άλλες παρόμοιες περιπτώσεις σε άλλες εθνικές δικαιοδοσίες. Σε ορισμένα κράτη, όπως η Ισπανία και το Βέλγιο, τα δικαστήρια είναι υποχρεωμένα να ακολουθούν την ερμηνεία που προσφέρεται από το ΕΔΑΔ σε παρόμοιες υποθέσεις, υπό τον όρο ότι αυτό δεν θα περιορίσει το πεδίο εφαρμογής του εν λόγω δικαιώματος.

Η νομολογία του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου Ανθρώπινων Δικαιωμάτων σε σχέση με τη δυσφήμιση, εξύβριση, την ιδιωτική ζωή και τα συναφή ζητήματα είναι εξαιρετικά εκτεταμένη και αποτελεί τη βάση μεγάλου μέρους του περιεχομένου του παρόντος εγχειριδίου. Τα Δικαστήρια μπορούν ελεύθερα να αγνοούν τις αποφάσεις του ΕΔΑΔ, αλλά ένα πολύ ισχυρό επιχείρημα μπορεί να διατυπωθεί θεωρώντας αυτές ως πειστικές και έγκυρες ερμηνείες των υποχρεώσεων ενός κράτους δυνάμει του Άρθρου 10.⁸³

---

⁸³ Το εγχειρίδιο αυτό βασίζεται ευρέως στη νομολογία του ΕΔΑΔ, καθώς πρόκειται για το πιο προοδευτικό νομοθετικό σώμα στην Ευρώπη, όσον αφορά την ελευθερία της έκφρασης, συν του ότι τα εθνικά δικαστήρια μπορούν να πεισθούν από αυτό.

Ωστόσο, έχει και κάποιες αδυναμίες. Μπορεί να υποστηριχθεί ότι το Δικαστήριο:

- δεν έχει υπάρξει αρκετά αυστηρό στην καταδίκη ποινικής δυσφήμισης
- έχει υπερβάλει στη σημασία του "δικαιώματος στην υπόληψη", κάτι που δεν υφίσταται καν στην ΕΣΔΑ
- συγχέει την προστασία της υπόληψης με άλλες βάσεις περιορισμού της ελευθερίας της έκφρασης, συμπεριλαμβανομένων της δημόσιας τάξης και ιδιωτικότητας.

Τι γίνεται με τη νομολογία από άλλες χώρες;

Σε αυτό το εγχειρίδιο αναφερόμαστε μερικές φορές σε υποθέσεις ορόσημα από εθνικά δικαστήρια. Φυσικά, η απόφαση ενός εθνικού δικαστηρίου σε μια χώρα δε δεσμεύει δικαστήριο άλλης χώρας, ακόμα και όταν έχουν παρόμοιες νομοθεσίες και νομικά συστήματα και ακόμα κι όταν, όπως στις χώρες του Κοινοδικαίου, λειτουργούν με βάση το δόγμα της προτεραιότητας.

Η σημασία της μελέτης περιπτώσεων από άλλες χώρες είναι απλά για να μάθει κανείς ποιες είναι οι πιο αναπτυγμένες αποφάσεις και η πιο πειστική συλλογιστική στις περιπτώσεις της ελευθερίας της έκφρασης. Εάν αυτά τα επιχειρήματα εισάγονται σε υποθέσεις ενώπιον των εθνικών δικαστηρίων, αυτό πρέπει να γίνει με προσεκτικό και διπλωματικό τρόπο, έτσι ώστε να μην ανταγωνίζονται τους δικαστές. Είναι σημαντικό, ωστόσο, οι δικαστές που κρίνουν υποθέσεις δυσφήμισης να εκπαιδεύονται στη νομολογία άλλων χωρών.

6. ΧΡΗΣΙΜΟΠΟΙΩΝΤΑΣ ΤΟ ΠΑΡΟΝ ΕΓΧΕΙΡΙΔΙΟ

Στην Εισαγωγή παρουσιάσαμε τους τρεις σκοπούς αυτού του εγχειριδίου:

- Ως πηγή για συμμετέχοντες που επιθυμούν να προετοιμαστούν για ένα εκπαιδευτικό εργαστήριο για τη δυσφήμιση
- Ως βιβλίο αναφοράς για τους συμμετέχοντες (συνήθως δικηγόρους) στην προετοιμασία άσκησης προσφυγής
- Ως βιβλίο-πηγή για εκπαιδευτές που προετοιμάζουν κάποιο εργαστήριο για τη δυσφήμιση

Οι πρώτοι δύο σκοποί είναι αυτονόητοι.

Για τους εκπαιδευτές που ετοιμάζονται να χρησιμοποιήσουν αυτό το εγχειρίδιο ως διδακτικό βοήθημα, διατίθενται πρόσθετες πηγές, δηλαδή ένα σύνολο σχεδίων για κάθε συνεδρία του εργαστηρίου, που συμπληρώνεται από υλικό, το οποίο περιλαμβάνει παρουσιάσεις Powerpoint, μελέτες περιπτώσεων και ένα σενάριο προσομοίωσης δίκης.

Το εγχειρίδιο και το εκπαιδευτικό υλικό προετοιμάστηκαν με αρχικό στόχο τη διεξαγωγή μιας σειράς μεικτών εργαστηρίων για δικηγόρους και δημοσιογράφους, διάρκειας δυο ημερών. Η σύνοψη του προγράμματος για ένα τέτοιο εργαστήριο ακολουθεί ως εξής:

ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟ ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΟ ΓΙΑ ΤΗ ΝΟΜΟΘΕΣΙΑ ΠΕΡΙ ΔΥΣΦΗΜΗΣΗΣ: ΣΥΝΟΨΗ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΟΣ

Μέρα 1η (δικηγόροι και δημοσιογράφοι)

- Συνεδρία 1: Βασικές αρχές και πηγές
Περιορισμοί στην ελευθερία της έκφρασης
(σύνολο 90 λεπτά)
- Συνεδρία 2: Εισαγωγή στη δυσφήμιση (60 λεπτά)
- Συνεδρία 3: Εθνικό δίκαιο περί δυσφήμισης
(και σχετικών θεμάτων) (90 λεπτά)
- Συνεδρία 4: Εξέταση των σεναρίων για δυσφήμιση (90 λεπτά)

Μέρα 2η (μόνο δικηγόροι)

- Συνεδρία 5: Η δυσφήμιση στο εθνικό δίκαιο του ΕΔΑΔ
(90 λεπτά)
- Συνεδρία 6: Υποθέσεις δυσφήμισης στο δικαστήριο (90 λεπτά)

Συνεδρία 7:

Σενάριο: επιχειρηματολογώντας για μια υποθετική φανταστική υπόθεση δυσφήμισης
Ανακεφαλαιωτική συζήτηση: μαθήματα προσομοιώσεων δίκης, παρατηρήσεις στις διαφορές μεταξύ εθνικού δικαίου και νομολογία του ΕΔΑΔ

Εάν πραγματοποιείται εργαστήριο μόνο για δικηγόρους, το πρόγραμμα αυτό μπορεί να συμπυκνωθεί, δεδομένου ότι οι Συνεδρίες 5 και 6 καλύπτουν παρόμοιο έδαφος με τις Συνεδρίες 2 και 4, αλλά με μεγαλύτερη νομική λεπτομέρεια. Θα ήταν μάλιστα δυνατόν να συμπιεστεί η όλη πρακτική άσκηση σε μία μόνο ημέρα, παραλείποντας τη συζήτηση των βασικών αρχών και των πηγών της ελευθερίας της έκφρασης και συνδυάζοντας τις συνεδρίες 2 και 4 με τις 5 και 6, καθώς και τη μείωση του χρόνου του σεναρίου προσομοίωσης δίκης.

Παιδαγωγική και εκπαίδευση ενηλίκων

Οι δικηγόροι είναι πιο εξοικειωμένοι στη συνεχή ανάγνωση από ό, τι οι περισσότεροι άνθρωποι, προκειμένου να αναπτύξουν τις γνώσεις και την κατανόησή τους - είναι ένα σταθερό επαγγελματικό προαπαιτούμενο. Ακόμα κι έτσι, δεν απαλλάσσονται από την γενική αρχή της ενήλικης παιδαγωγικής, η οποία υποστηρίζει ότι οι άνθρωποι είναι πολύ πιο πιθανό να διατηρήσουν τις γνώσεις και να αναπτύξουν κατανόηση, αν λένε και κάνουν πράγματα σε μια άσκηση εκμάθησης και όχι απλώς διαβάζοντας ή ακούγοντας.

Σε όλο το εγχειρίδιο και τα συνοδευτικά εκπαιδευτικά σχέδια κατάρτισης, υπάρχουν διάφορα σημεία "ανταλλαγής απόψεων/brainstorming" και "σημεία για συζήτηση", τα οποία προορίζονται ως ευκαιρίες για τον εκπαιδευτή να εντάξει τους συμμετέχοντες στη συζήτηση. Τα brainstorming προορίζονται ως γρήγορες, ανοικτού τύπου συζητήσεις, συνήθως στο σημείο όπου ένα θέμα εισάγεται για πρώτη φορά. Οι τελευταίες αποτελούν έναυσμα για πιο ουσιαστική και αιτιολογημένη συζήτηση. Φυσικά, ένας καλός εκπαιδευτής μάλλον θα θέλει να ανοίξει συζητήσεις επίσης σε πολλά άλλα σημεία.

Οι μελέτες περιπτώσεων στη συνεδρία 4 και η προσομοίωση δίκης στη συνεδρία 7 είναι ένα ιδιαίτερα σημαντικό μέρος της διαδικασίας της μάθησης. Έχουν ως στόχο να εδραιώσουν τα περισσότερα θεωρητικά μέρη της άσκησης, ενθαρρύνοντας τους συμμετέχοντες να αξιολογήσουν

διαφορετικά σενάρια και να υποστηρίξουν διαφορετικές θέσεις. Ο εκπαιδευτής μπορεί να βρει ιδιαίτερα χρήσιμο να παρουσιάζει ποικίλες βασικές πτυχές αυτών των σεναρίων, κατά τη διάρκεια της συζήτησης (δεδομένου ότι πρόκειται για φανταστικές υποθέσεις), προκειμένου να υπογραμμίσει συγκεκριμένα σημαντικά σημεία.

Διεθνές Ινστιτούτο Τύπου: Υπερασπίζοντας την Ελευθερία του Τύπου για περισσότερα από 65 χρόνια

Το Διεθνές Ινστιτούτο Τύπου (IPI), η παλαιότερη παγκόσμια οργάνωση υπεράσπισης της ελευθερίας του Τύπου, είναι ένα παγκόσμιο δίκτυο συντακτών, στελεχών μέσων ενημέρωσης και κορυφαίων δημοσιογράφων, αφοσιωμένων στην προώθηση και διασφάλιση της ελευθερίας του Τύπου, την προώθηση της ελεύθερης ροής των ειδήσεων και πληροφοριών και τη βελτίωση των δημοσιογραφικών πρακτικών. Με έδρα τη Βιέννη, το ΔΙΤ είναι μια πολιτικά ουδέτερη οργάνωση και κατέχει συμβουλευτικό καθεστώς ενώπιον αρκετών διακυβερνητικών φορέων.

International Press Institute

Spiegelgasse 2/29
1010 Vienna, Austria
www.freemedia.at
+43 1 512 90 11
ipi@freemedia.at

Η Πρωτοβουλία για τη Νομική Υπεράσπιση των ΜΜΕ

είναι μια μη κυβερνητική οργάνωση, που βοηθά δημοσιογράφους, ιστολόγους και ανεξάρτητα μέσα ενημέρωσης σε όλο τον κόσμο να υπερασπίζονται τα δικαιώματά τους.

Βοηθάμε τους δημοσιογράφους που δημοσιεύουν σε έντυπη μορφή ή παρουσιάζουν εκπομπή σε ραδιόφωνο, τηλεόραση ή στο Διαδίκτυο, διασφαλίζοντας ότι έχουν καλούς δικηγόρους για να τους υπερασπιστούν. Εάν είναι απαραίτητο, πληρώνουμε τα νομικά έξοδα και δουλεύουμε μαζί με δικηγόρους για να βεβαιωθούμε ότι παρέχεται η καλύτερη δυνατή νομική υπεράσπιση. Συνεργαζόμαστε απευθείας με δικηγόρους σε όλο τον κόσμο και έχουμε επίσης συνεργασίες με εθνικούς οργανισμούς, που παρέχουν νομική βοήθεια σε δημοσιογράφους. Ο μακροπρόθεσμος στόχος μας είναι να ενισχύσουμε την νομική υπεράσπιση των μέσων ενημέρωσης σε όλο τον κόσμο με την υποστήριξη πρωτοβουλιών, που ενισχύουν τις νομικές γνώσεις, τις δεξιότητες και την αποτελεσματικότητα των ατόμων που εργάζονται στον τομέα.

MLDI

The Foundry
17 Oval Way
SE11 5RR London
United Kingdom
www.mediadefence.org
+44 (0) 203 752 5550
info@mediadefence.org

